№ 19 ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 25

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 25 № 19

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. Կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

(36-րդ ՏԱՐԻ)

ԱՅԺՄ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՁԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

12 ամսվայ համար	„	10 ր.
11 „	„	
10 „	„	9 ր.
9 „	„	8 ր.
8 „	„	7 ր.
7 „	„	6 ր.
6 „	„	
Մնացած ամիսները ամսական ՄԷԿ րուբլի		
Ամերիկա տարեկան		6 դոլլար
Եւրոպա „	„	30 ֆրանկ
Պարսկաստան „	„	10 րուբլի

Սօֆիա Յովհաննիսեան Եսայեանց իր զաւակների՝ Յարութիւնի, Կատարինէի, Սարգսի, Գէորգի և հարսի Նինայի հետ միասին խորին վշտով յայտնում է ազգականներին և ծանօթներին իր մօր՝

Շուշան Աւետիսեան ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆՑԻ

(ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆՑ)

մահվան մասին, որ տեղի ունեցաւ յունվարի լոյս 24-ի գիշերը, ժամը 9-ին. [illegible] յուղարկաւորութիւնը ..., երեկ. ժամը 6-ին իր բնակարանից, անկիւն Գանովսկիյ և Նիկոլաեւսկիյ փողոցների, տուն Շաֆրանովի, № 3/18. Յուղարկաւորութիւնը կիրակի, առ. ժամը 10-ին դէպի Ջուղայեցի ս. Աստուածածին եկեղեցին (Գանովսկիյ փող.). Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը: 3—1

Յունվարի 24-ին առաւօտեան ժամը 8-ին վախճանվեց

ՄԻԽԱՅԻԼ ԻՎԱՆՕՎԻՉ ԹԱՄԱՄՇԵԱՆՑ,

որի մասին խորին վշտով յայտնում են զաւակները, եղբայրները և քոյրերը:
Հոգեհանգիստը յունվարի 25 և 26-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին: Ռէուտովսկայա, 11.
Թաղման մասին կը յայտարարվի առանձին: 2—1

1858 ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ 1908

Երկուշաբթի, յունվարի 28-ին

ԱՐՏԻՍՏԻԿ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆԻ 50-ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

ՅՕԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

I
ՀԱՋԻ-ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ
Վօդ. 1 գործ.
Յ. Գուրգէնբէգեանի
(Այս պիէսան առաջին անգամ խաղացվել է 1858 Թ. յունվարի 28-ին)

II
ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆԻ
50-ամեակը
Ջեկուցում Լ. Բաբայեանի

III
ՊԷՊՕ
Կոմ. Գ. Սունդուկեանի
Առաջին գործողութիւն

IV
ՊԱՏՒԻ ՀԱՄԱՐ
Դրամա Շիրվանզադէի
Չորրորդ գործողութիւն

V
ՄԱՀԸ
Պօէմա Ա. Ահարոնեանի

VI
ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆԸ
Կենդանի պատկեր

Հինգերորդ բաժնից յետոյ բեմի վրա կընդունվեն պատգամաւորութիւնները, տեղի կունենան ուղերձների ընթերցանութիւններ, շնորհաւորութիւններ և այլն.
Պիէսների ներկայացման մասնակցում են. հայ դերասանների ընկերակցութիւնը (ամբողջ խումբը), Վ. Աբաշիձէ, Ա. Մանդինեան, Ս. Սաֆրազեան, Ա. Արմէնեան, Գ. Միրաղեան, տիկ. Զաբէլ և ուրիշները:
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին: Տոմսակները կարելի է ստանալ միայն Թատրոնի կասսայում: (25, 26 և 27) 3—1

ԵՂԲ. Խ. ԵՒ Մ. ՄԵԼԻՔ-ՄԱՐՈՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ

Յայտարարում է ի գիտութիւն հասարակութեան, ՈՐ ՍՏԱՑԵԼ Է

ԹԻՐՔԻԱՅԻՑ, ԲԱՂԴԱԴԻ սպիտակ տեսակի

ՇԵՐԱՄԻ ՍԵՐՄԵՐ

յայտնի ֆիրմաների, այն է՝

Պապիսի, Արսէնեանի, Լասկարիդիի, Թարաֆչեանի, Լաֆաճեանի, Շիշմանեանի եւ ուրիշների:

Վաճառքը գոյութիւն ունեցող գներով: Դիմել՝ Тифлисъ, Торг. Домъ „Бр. Х. и М. Меликъ-Марутянцъ", Сіонская улица.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ի Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ր Ա Ն

Կիրակի, յունվարի 27-ին

Կովկասի հայ դպրոցների ուսուցիչ. և վարժուհիների միութեան

օ գ տ ի ն

Կը կայանայ

I. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մասնակցութեամբ դերասանուհի տ. Դուրեան-Արմէնեանի, տ. Հ. Աստուածատրեանի, օր. օր. Օհանեանի և Եւգինէի, դերասաններ պ. պ. Ա. Արմէնեանի և Գ. Իփէկեանի, պ. Լաչինեանի եայլոց: Կը ներկայացվի

1. Հայերէն լեզուով
Ցրիցխէն, դրամա Հ. Զուդերմանի, 1 գործ.

2. Ռուսերէն լեզուով
Գուվերնէօր, կոմեդիա Դիաչենկօյի, 3 գործ.)

II. ԿՕՆՑԵՐՏԱՅԻՆ ԲԱԺԻՆ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ օպերային դերասանուհի տ. Օկունեվայի, տ. տ. Ումանցեվա-Սավիցկայայի և Նեվտօնօվայի, օպերային դերասան պ. Ուխօվի, պ. պ. Գ. Միրաղեանի և Ս. Քափանակեանի:

Վերջը

ՁԻԱՐՇԱՒ

Վիճակախաղ PETITS CHEVAUX

Զինուորական-երաժշտական խումբ պ. Լիւբիչի ղեկավարութեամբ:

Տոմսակները 3 ր. մինչև 1 ր.

Սկիզբը $8^1/_2$ ժամին

(ու. կ.) 2—1

ՌԵՊԵՐՏՈՒԱՐԻ ԽՆԴԻՐԸ

Ի՞նչ նիւթ է տալիս թատրոնը հայ հասարակութեանը:

Ինքնուրոյն պիէսներ մենք շատ քիչ ունենք: Երկար տարիներ միայն Գ. Սունդուկեանի պիէսներն էին կազմում հայ թատրոնական ռեպէրտուարի գլխաւոր զարդերը: Միւս սակաւաթիւ հեղինակների սակաւաթիւ գործերը ունեցել են երկրորդական և անցողական նշանակութիւն:

Վերջին տարիներում հայ թատրօնական գրողների թիւը աւելացաւ, և մենք մեր ռեպէրտուարի մէջ ունենք ինքնուրոյն ստեղծագործութիւնների մի շարք փորձեր:

Անկասկած՝ պէտք էր ռեպէրտուարը ճոխացնել եւրոպական թատրօնական գրականութեան հարուստ շտեմարանից: Եւ այդպէս էլ արվեց իրապէս, թէև բաւական համեստ ծաւալով:

Եւ մենք այժմ ունենք ռեպէրտուար, որի մէջ կան և հայկական ինքնուրոյն և թարգմանական պիէսներ:

Սակայն պէտք է խոստովանել, որ նոյնիսկ եղած ռեպէրտուարը չէ շահագործվում կատարելապէս հայկական բեմի պահանջների համար:

Եւ ահա ինչու:

Պիէսներից շատերը չեն տպագրված և շատ դժուար է նրանց ձեռք բերելը, որովհետև պիէս ունեցողները աշխատում են նրանց պահել իրանց տրամադրութեան տակ: Միևնոյն ժամանակ թարգմանական պիէսների մեծագոյն մասը թարգմանված է հապճեպ, շտապողական պահանջի թելադրութեան տակ, անմիջապէս բեմի վրա դրվելու նպատակով, և որպէսզի կարելի լինի նրանց յանձնել տպագրութեան, անհրաժեշտ կը լինի նորից աչքի անցկացնել թարգմանութիւնները և համեմատել նրանց բնագիրների հետ:

Գաւառական թեմերը շատ աղքատ են պիէսների կողմից: Գաւառական սիրողները դիմում են գրավաճառանոցներին պիէսներ ստանալու և մնում են դժգոհ, որովհետև տպագրված պիէսները քիչ են, իսկ եղածների մի ստուար մասն արդէն սպառվել է և նորից հրատարակութեան չէ յանձնվում:

Վաղուց զգացվում է պիէսների հրատարակութեան պահանջը: Տպագրված թէ առանձին և թէ յատուկ ժողովածուներով նրանք կը դառնային հանրային սեփականութիւն, և այն ժամանակ մենք կը տեսնէինք ռեպէրտուարի ժողովրդականացումը գաւառական շրջաններում:

Թատրօնի յիսնամեակը թող դրդիչ հանդիսանայ հայ թատրօնական ռեպէրտուարի ճոխացման և պիէսների հրատարակութեան խնդիրները այնպիսի հիմքերի վրա դնելու, որ կարելի լինի կարճ միջոցում հասնել խոշոր դրական հետևանքների:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Պօլիս.—Քաղաքը յայտարարված է խօլերայից անբարեյաջող:

—

Պետերբուրգ. — Բրիւսէլում, յայտնի բանաստեղծ Բալմօնտի հետ դժբաղդութիւն է պատահել: Էլեքտրաքարշի վագոնը կտրել է նրա ոտքը:

Վըբօրգեան գործի առիթով տրվում են երկու առանձին վճռաջինջ բողոքներ՝ մէկը կադէտների, միւսը աշխատաւորականների կողմից:

Աջակողմեանները, գրգռված պորտուգալական թագաւորի և գահաժառանգի սպանութիւնից, մտադիր են Պետական Դումայում հարց բարձրացնել՝ ցաւակցութիւն յայտնելու պորտուգալական թագաւորական ընտանիքին: Յարակից սրան, նաև մտադրութիւն ունեն պարսաւանք կարդալ տէրրօրին:

Օպպօզիցիայի մէջ տարաձայնութիւն առաջ բերեց Գուչկովի առաջարկը՝ թոյլատրել պետական պաշտպանութեան խնդրով զբաղվող մասնաժողովի նախագահին՝ նիստերը կատարել դռնփակ: («Каспій»)

—

«Слово» լրագիրը լսել է, որ Կովկասի Փոխարքայի զինուորական մասի օգնական գեներալ Ճատիլովը հրաժարական է տալիս:

—

Անգլիական թագաւորի գահական ճառը

Պարլամենտը բանալու ժամանակ թագաւորի կարդացած ճառը յիշատակում է, նախ և առաջ, գերմանական կայսերական զոյգի այցելութիւնը Անգլիային, որը ամրապնդեց բարեկամական յարաբերութիւններ երկու ազգերի միջև, ապա շվէդական թագաւորի մահը: Այսպա ճառի մէջ ասված է, որ յարաբերութիւնները դէպի օտար պետութիւնները շարունակվում էին բարեկամական մնալ: Կառավարութիւնը ոգևորված էր անկեղծ ցանկութեամբ՝ կանոնաւորել մի քանի հարցեր, որոնք շօշափում են Մեծ-Բրիտանիայի և Ռուսաստանի շահերը ասիական ցամաքի վրա, փոխադարձ զիջումներ անելով, և այդ պատճառով ռուսաց կառավարութեան հետ կայացրեց մի համաձայնութիւն, որ վերաբերում է երկու պետութիւնների շահերին Պարսկաստանում, Աւղանիստանում և Տիբէտում: Գործելով այդ համաձայնութեան ոգով, երկու կառավարութիւններն էլ, չը նայելով սկսված ապստամբութեան և բարդութիւններին Պարսկաստանում, կարողացան պաշտպանել խաղաղ քաղաքականութիւն: «Իմ կառավարութիւնը,—ասված է ճառում,—համաձայնվեց Ֆրանսիայի, Գերմանիայի և Ռուսաստանի կառավարութիւնների հետ դաշնագիր կապել Նօրվէգիայի անձեռնմխելիութիւնը ապահովելու մասին»: Յիշելով Հաագայի կոնֆերէնցիայի մասին, գահական ճառը մատնացոյց է անում, որ կոնֆերէնցիայի վերջնական ակտերին կցված մի քանի դոկումէնտները առաջադիմութեան նշաններ են ցոյց տալիս: Այդ դոկումէնտներից նշանաւորագոյնը սահմանում է միջազգային բողոքարկու դատարանի մեծ սկզբունքը պրիզային գործերի վերաբերմամբ: «Իմ կառավարութիւնը ուսումնասիրում է այդ հարցը և կոնֆերէնցիայի կը հրաւիրէ աչքի ընկնող ծովային պետութիւնների ներկայացուցիչներին, որը կը կայանայ եկող աշնանը Լօնդօնում: Չը բարւոքվեցին փոխադարձ յարաբերութիւնները մակեդօնական վիլայէթների քրիստոնեայ և մահմեդական ազգաբնակութիւնների միջև: Զանազան ազգութիւնների հրոսակախմբերը շարունակում են բռնութիւններ կատարել, և այնտեղ ստեղծված դրութիւնը առիթ է տալիս լուրջ երկիւղների: Եւրօպական պետութիւնները համաձայնութիւն կայացրին և որոշեցին առաջարկել թիւրքաց կառավարութեանը արդարադատութիւնը բարւոքելու մի նախագիծ վերոյիշեալ վիլայէթներում: Բացի դրանից իմ կառավարութիւնը ներկայացրեց սուլթանին և մեծ պետութիւններին մի նախագիծ անկարգութիւնների գլխաւոր պատճառը վերացնելու համար»: Ապա գահական ճառի մէջ խօսվում է և մի քանի այլ հարցերի մասին:

Պատասխան-ուղերձը գահական ճառին

Պատասխան-ուղերձի քննութեան ժամանակ Ասկվիտ խոստացաւ հնարաւորութիւն տալ համայնքների ժողովին քննել անգլօ-ռուսական համաձայնութիւնը: Պատասխանելով Բալֆուրի մի քանի քննադատական նկատողութիւններին, Ասկվիտ յայտնեց, որ համաձայնութեան պայմանների վրա չը պէտք է նայել որպէս առևտրական մի ձեռնարկի վրա, սակայն Անգլիայի առևտրական շահերը Պարսկաստանում կատարելապէս ապահովվում են այդ համաձայնութեամբ, որը վերացնում է դժուարութիւնների աղբիւրները և այն վտանգի առաջն է առնում, որ կարող է սպառնալ խաղաղութեանը:

—

Դէպքերը Պորտուգալիայում

Պետերբուրգից Թագաւոր Կայսրը Լիսաբօն ուղարկել հետևեալ հեռագիրները.

«Նորին մեծութիւն Թագուհուն: Խորապէս ցնցված սոսկալի դժբաղդութիւնից, որ այնպէս խիստ կերպով պաշեցրեց ձեր մայրական սիրտը, Թագուհին և Ես, փորձութեան այս րօպէին, խնդրում ենք ձերդ մեծութիւնից ընդունել Մեր զգացմանց և համակրանքի արտայայտութիւնները և Մեր անկեղծ ցաւակցութիւնը ձեր վշտում»:

«Նորին Մեծութիւն Թագաւորին: Սրտիս խորքից արտայայտում եմ ձեր մեծութեան Իմ անկեղծ ցաւակցութիւնները ձեզ պատահած ծանր փորձութեան առիթով: Հաւատացէք, որ Ես անկեղծօրէն վշտակից եմ ձեզ և ձեր երկրին»:

«Նորին արքայական մեծութիւն Օպորտօյի դուքսին: «Թագուհին միանում է Ինձ հետ՝ արտայայտելու ձեր արքայական մեծութեանը խորին ցաւակցութիւն այն դժբաղդութեան առիթով, որ զարհուրեցրեց արքայական ընտանիքին»:

Վիէննա.—Ֆրանց Յովսէփ Կայսրը իր գեներալ-ադիւտանտի միջոցով ցաւակցութիւն յայտնեց պորտուգալական դեսպանին: Ցաւակցութիւն յայտնելու համար պորտուգալական հիւպատոսարան գնացին նաև կայսերական տան անդամներից շատերը, բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, ի թիւս որոնց արտաքին գործերի մինիստր Էրենտալ, մինիստր-նախագահ Բէկկ, մինիստր Զիչի իբրև ունգարական կառավարութեան ներկայացուցիչ և ամբողջ դիպլօմատիական մարմինը:

Լիսաբօն.—Պետական խորհրդի նիստում, որ կայացաւ թագաւորի նախագահութեամբ, միապետական կուսակցութիւնների պարագլուխները՝ Ֆրանկօ, Լիւցիանօ-Կաստրօ և Վիլէնօ առաջարկեցին թագաւորին իրանց աջակցութիւնը՝ իրականացնելու միապետական կենտրոնացման քաղաքականութիւնը: Թագաւորը առաջարկը ընդունեց: Կաբինէտը լիակատար կազմով ներկայացրեց հրաժարականի խնդրագիր: Միապետական կենտրոնացման նոր մինիստրութիւն կազմելը յանձնված է ծովակալ Ֆերրէյրա-դէ-Ամարալին:

Նոյն նիստում, ուր ներկայ էին նաև Ամալիա և Մարիա Պիա թագուհիները և Օպորտօյի դուքսը Լիւցիանօ-Կաստրօն ցաւակցութիւն և աւելութիւն յայտնեց սպանութեան առիթով և ցանկացաւ թագաւո-

րին բաղձալի և երջանիկ թագաւորութիւն։

Արքայասպաններից մէկի ով լինելը պարզված է. նրան անուանում էն Մանուէլ Բուիցա 30 տարեկան. նա սկզբում աւագ էնթասպայ էր հեծելազօրում, ապա ուսուցիչ էր Վինէզում. վերջին 8 տարին ուսուցչութիւն էր անում Լիսաբոնում։

Կորդէսների գումարման ժամանակը դեռ չէ նշանակված։

Մ ա դ ր ի դ.—Կառավարութիւնը Լիսաբոն ուղարկեց «Պրինցէսսա-դէ-Աստուրիա» ականաւոր։ Պորտուգալիայից եկող բոլոր ճանապարհորդները խիստ հսկողութեան տակ են։ Քաղաքացիական պահակախումբը գրաւած ունի Վալէնսիա-դէ-Ալկանդարա սահմանագլխային կայարանը։

Լ ո ն դ ո ն.—Րէյտէրի գործակալութեան տեղեկութիւնների համաձայն, մի հրաման է տրված, որ Վիգօյում գտնված աւլանդեան էսկադրայից Լիսաբոն ուղարկվի միայն մի ականնաւ, փոխարէն ամբողջ նաւատորմղի, որ, համաձայն ծրագրի, պէտք է Տախօ հասնէր յունվարի 21-ին։

Կ ո պ է ն հ ա գ է ն.—Թագաւորը Լիսաբոն մի հեռագիր ուղարկեց, որով սրտագին խօսքերով ցաւակցութիւն է յայտնում թագաւորական տանը։ Պալատում նշանակված է երեք շաբաթվայ սուգ։

Ք ր ի ս տ ի ա ն ի ա.—Գաակօն թագաւորը Ամալիա և Մարիա Պիային ցաւակցական հեռագիր ուղարկեց։

Բ ե ր լ ի ն.—Կայսրը ցաւակցական հեռագիր ուղարկեց Պորտուգալիայի թագուհուն։ Պետական կանցլերը և արտաքին գործերի ստատս-սէկրէտարը ցաւակցութիւն յայտնեցին պօրտուգալական դեսպանին։ Այս շաբաթ նշանակված պալատական պարահանդէսը և յունվարի 21-ի հացկերոյթը յետաձգվեցին։ Պալատում նշանակված է երեք շաբաթով սուգ։

Լանդտագը բանալով, նախագահը մատնանշեց այն ցնցող տպաւորութիւնը, որ տիրում է Պորտուգալիայում՝ վերջին դէպքերի առիթով։ Նրան յանձնարարված է ցաւակցութիւն յայտնել պօրտուգալական միասնային լանդտագի կողմից։

Րէյխստագում նախագահը, օրակարգին անցնելուց առաջ, ցասում և ատելութիւն արտայայտեց պատմութեան մէջ չեղած յանցանքի առիթով։ Պատգամաւորները կանգնեցին իրանց տեղերում։ Սօցիալ-դեմօկրատները հեռացան դահլիճից։ Երբ նրանք դուրս էին գալիս դահլիճից, սահմանադրական կուսակցութիւնները բարձրաձայն պարսաւանք յայտնեցին նրանց վարմունքի համար։

Լ ի ս ա բ օ ն.—Մանուէլ թագաւորը մի հրովարտակ հրատարակեց, որով խօսում է զազրելի յանցանքի մասին, որին զոհ գնացին նրա սիրեցեալ հայրը և սիրելի եղբայրը։ Թագաւորը գիտէ, որ ազգը վշտակից է իրան և վերին աստիճանի յուզված է պատմութեան մէջ անօրինակելի սարսափելի յանցանքից։ Թագաւորը խոստանում է իր բոլոր ոյժերը նուիրել հայրենիքի բարեկեցութեան համար և ձեռք բերել պօրտուգալական ժողովրդի սէրը, մնալով հաւատարիմ պօրտուգալական սահմանադրութեան՝ երդւում է պահել հռօմէա-կաթօլիկ կրօնը և թագաւորութեան անձեռնմխելիութիւնը, հնազանդվել սահմանադրութեան, ինչպէս և յարգել թագաւորութեան օրէնքները։ Վերջում թագաւորը պատրաստվում է երկրորդ անգամ երդւել կորդէսների առաջ։

Լ ի ս ա բ օ ն.—Հէնց որ թագաւորի սպանութեան լուրը ստացվեց, պալատ եկաւ Ֆրանկօն, իսկ շուտով էլ եկան անգլիական և իտալական դեսպանները։ Մանուէլը անմիջապէս դուրս եկաւ դեսպանների մօտ և շնորհակալութիւն յայտնեց նրանց։ Երեկոյեան քաղաքի զանազան մասերում հրացանաձգութիւններ տեղի ունեցան։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԹԱՄԱՄՇԵԱՆ

Երէկ, յունվարի 24-ին, առաւօտեան Թիֆլիսում վախճանվեց Թիֆլիսեցիներին և հայ ինտելիգենտ ու բանասէր հասարակութեան լաւ ծանօթ Միքայէլ Թամամշեանը, 54 տարեկան հասակում։

Հանգուցեալը թէ իբրև հասարակական գործիչ, թէ իբրև գրող և ուսումնական յայտնի էր նաև ռուսաց և ֆրանսիական գրական շրջաններում։ Իր ուսումն աւարտել է Մօսկվայի համալսարանի իրաւագիտական ֆակուլտետում. բայց, առանց ընդգրկելու իրաւագիտական կամ փաստաբանական ասպարէզը, նա հանդէս եկաւ Թիֆլիսում իբրև ֆինանսիստ, երկար տարիներ վարելով Թիֆլիսի առևտրական բանկի կառավարչի պաշտօնը, Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան իրաւասուի պաշտօնը և մասնակցելով հասարակական ու ազգային բոլոր նշանաւոր գործերին ու երևոյթներին։ Նա միևնոյն ժամանակ յայտնի բիբլիօֆիլ էր և ունէր կովկասագիտական, հայագիտութեան և առհասարակ արևելագիտութեան վերաբերեալ գրքերի և հազուագիւտ երկասիրութիւնների, ինչպէս և հնագիտական առարկաների մեծ ժողովածու։

Թամամշեանը և մօտ բարեկամ էր «Մշակին»—հանգուցեալ Գրիգոր Արծրունուն, և նրա առաջարկութեամբ ու ջանքերով Գ. Արծրունին կարողացաւ գնալ Պարիզ 1889 թ. մաժուլի միջազգային կօնգրէսին մասնակցելու։

Հիւանդութեան պատճառով թողնելով բանկի կառավարչի պաշտօնը, նա տեղափոխվեց Պարիզ, ուր, միանալով յայտնի պրօֆէսոր Մ. Կօվալևսկու և պրօֆէսոր Ղամբարեանի խմբի ձեռքով Պարիզում հիմնված ռուսաց բարձր դպրոցի գործիչներին, սկսեց դասախօսութիւններ կարդալ Արևելքի պատմութեան և մասնաւորապէս իսլամ կրօնի մասին։ Միաժամանակ նա մասնակցում էր և բոլոր այն միջազգային կօնգրէսներին, որոնց նիւթն Արևելքն էր, և զետեղում էր ռուսաց գիտնական հանդէսներում յօդուածներ Արևելքի և իսլամի մասին։

Վերջերս նա վերադարձաւ Թիֆլիս, ուր նորից ընտրվեց դումայի ձայնաւոր և, չը նայելով ծանր հիւանդութեան, դարձեալ ժամանակ էր գտնում մասնակցելու հասարակական գործերին։ Կովկասագիտական կուրսերում նա կարդաց մի քանի դասախօսութիւններ իսլամի և նրա հիմնադրի մասին։

Հայ հասարակութիւնը և առհասարակ հայ գիտութիւնը, մանաւանդ արևելագիտական գիտութիւնը, յանձին Միքայէլ Թամամշեանի, զրկվեց մի լուրջ և պատրաստված ոյժից։

Հ. Ա.

«ԱՂԲԻՒՐ» ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹԻ 25-ԱՄԵԱԿԸ

Մի քառորդ դար առաջ, մի անծանօթ շուշեցի, Տիգրան Նազարեան, գալիս է Թիֆլիս. ասում եմ անծանօթ,—գէթ ինձ համար, վասնզի ես նրա կենսագրութիւնը չը գիտեմ, ոչ կարդացել եմ և ոչ լսել. գրում եմ միայն իմ աչքովս տեսածը և յիշածս։

Սկսում է Նազարեանը հրատարակել նորաբողբոջ սերնդի համար մանկական ամսագիր—«Աղբիւր», որից պէտք է հայ ժանուկները յագեցնեն իրանց կրթական ծարաւը։ Ինձ համար բաւական է այս մի մերկ փաստը, որ փաստաբանէ այդ երիտասարդի հոգեկան տենչը, ծարաւը, ձգտումները։ Մարդը բաւականին ճոխ գերդաստանից է եղել, գիտցել է լաւ հաշւապահութիւն, հայրը՝ թէ չեմ սխալվում՝ վաճառականական խոշոր գործառնութիւններ է ունեցել Պարսկաստանի հետ, և Տիգրանը բարձրագոյն ուսում չէ եղել ստացած, ուրեմն սովորական հոգու տէր մարդը առանց այլևայլութեան իրան կը նետէր վաճառականութեան և կամ որևէ դրամական արդիւնք ունեցող գործոց մէջ, մանաւանդ որ ինքը աչքաբաց մարդ և եռանդոտ վերին աստիճանի։

Բայց ոչ. նա վճռել է կրթել, դաստիարակել հայ ազգը, իմա նրա մատաղ սերունդը։ Գործը նոր է հայութեան համար, ես որքան գիտեմ—առաջինն է, իբրև այդպիսի գաղափար՝ կրթել նոր սերունդը ամսագրի միջոցով։ Բայց «Աղբիւրը» «գելաքնուրի» ձուկ չէ, որ հայ մարդի խելքը իսկոյն հասնի,—վրա թափվի, և մի ժամվայ մէջ ձկան բէնները դատարկվեն։

Ոչ, պարոն Նազարեան, pardon, սպասիր, համբերիր, տառերդ գեղեցկացրու, նկարներդ գեղեցկացրու, կլիշէներդ բազմապատկիր և շքեղացրու, ամբողջ հօրդ ու մօրդ կարողութիւնը տուր այդ ցինկերին, Եւրոպայից Կովկաս տեղացրու պուդերով։

Անցան տարիներ, տարիներ, քաղցր՝ սիրած աշխատանքով, դառն՝ տուած պառոյների քանակով։ Տիգրանիս դրամը «Աղբիւրի» կերպարանափոխվեց, հայ մանուկը թռթռվում է հարազատ խօսքերով, տեսնում է մարսելի տողեր, տառեր, ժպեր, նկարներ. խմբագիրս առնում է այդ քաղցրութեան ճաշակը, աշխատանքը կրկնապատկում, եռապատկում...

Անցան այլևս տարիներ, և ահա ժամանակ է և բժշկի հետ ծանօթանալ։ Գալիս է տողերիս գրողը, մտնում է «Աղբիւրի» խմբագրի սենեակը. այնտեղ, մութը սենեակի խորքում նա նշմարում է խմբագրին. դատարկութիւն, ամայութիւն մի ժամանակ փառաւոր, կահաւորված սենեակներում. այժմ չը կայ մի աթոռ, որի վրա բժիշկը նստի, մի սեղան, որ դեղատոմս գրի... Թէ ուր են պարտկվել նրանք, Աստուածն է յայտնի... Բայց դեղատոմսը —դա դեռ դեղ չէ. դրամ է պէտք։ Բանից երևաց, որ խմբագիրը օդով է ապրում. բայց նա չէ յուսահատվում. դու միայն ոտքի կանգնացրու նրան, նա զիսէ թէ ինչպէս դուրս բերի ամսագիրն իր աչքի լոյս «Աղբիւրը». այո, նա դեռ տոհմական ծանրագին իրեր շատ ունի...

Անցան այլևս տարիներ։ Նազարեանի գրպանը իսկական մեների բոյն դարձաւ, իսկ խմբագրի թեքերի մէջ բոյն դրեցին Կօխի բացիլները, որոնք այնքան սիրահար են դատարկ գրպանների... Տարիները տարիների եռևից սահեցին և Տիգրան Նազարեանը այս յունվարի 25-ին լոյս պէտք է ընծայի «Աղբիւրի» քառորդ-դարական համարը։

Նազարեանը՝ ազատված իր բացիլներից, բայց աւաղ՝ ոչ մեների արշաւանքից։

Քսանհինգ երկար տարիներ, գովելի եռանդով, առանց որևէ հասարակական կամ անհատական նուիրատուութիւնների օժանդակութեան, ամենայն լրջութեամբ և տոկունութեամբ, մինչև իսկ յամառութեամբ այդ մարդը յարած է մնացել իր վսեմ գործին և զուգընթացաբար վարել և մի այլ շիտակ հանդէս՝ «Տարազ» շաբաթաթերթը, և աջ ու ձախ արձագանք տուել ամեն մի հասարակօգուտ ձեռնարկութեան թէ տողով, թէ փողով և թէ խօսքով։

Եւ այսօր, «Աղբիւրի» 25-ամեայ յօբելեանի օրը, գլուխ եմ խոնարհում նրա ազնուամիտ և ազնւասիրտ խմբագրի առաջ, ի նշան ամենախորին սիրոյ և յարգանաց. խմբագրի, որը մտաւոր խաւար տարիներում լուսոյ ջահ է վառել մեր սիրեցեալ հայ մանուկների սրտերում և խօսքի բուն նշանակութեամբ արել է այն և այնքան, ինչ և որչափ կարողացել է։

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՔԵ՛Զ ԷԼ ՍՊԱՆԵՑ...

(«Աղբիւրի» 25-ամեակի առիթով)

Այո, քեզ էլ սպանեց հայ ժողովուրդն իր սառցասիրտ անտարբերութեամբ. դու էլ զոհ եղար նրա այդ վաղեմի արատին... Այդ լալկան ժողովուրդը, որ չունենալու դէպքում իր լաց ու վայնասունով ողջ աշխարհն է լցնում և որը սակայն ունեցածը պահելու մասին երբեք չէ մտածում...

Քսանհինգ տարի «Աղբիւրը» և ապա «Տարազը», իրանց ժամանակին համարեա միակ այդ պատկերազարդ գեղարուեստական թերթերը, զարդարեցին հայ աղքատ մամուլի անշուք սնդաստանը միմիայն բացառապէս շնորհիւ նրանց խմբագրի աննկուն եռանդի, տաժանելի աշխատանքի և անձնական զոհաբերութեան...

Քսանհինգ տարի շարունակ նրանք անխարդախ սիրով ծառայեցին հայ մանուկ սերնդին և ծաղիկ երիտասարդութեանը,—ցանելով նրանց սրտերում բարու, գեղեցիկի և ճշմարտութեան սերմեր,—առանց շահասիրական դիտաւորութեան, առանց ամենափոքր սնափառութեան...

Քսանհինգ տարի շարունակ նրանք անտրտունջ կրեցին իրանց ուսերի վրա հայ պարբերական դժբաղդ մամուլի անբաժան խաչը, որի վրա իբրև մի չար ճակատագիր միշտ դրոշմված է եղել զրկանք, տանջանք, մահ...

Քսանհինգ տարի... Դա մի ահագին դարաշրջան է մեր այս անտանելի իրականութեան մէջ, և հրաշալի ու աննկուն կամք պիտի ունենալ՝ այդքան ժամանակ գոյութիւն պահպանելու համար յենված միմիայն սեփական ոյժերի վրա. դա մի հերոսական կռիւ է...

Եւ սակայն ահա այժմ անխուսափելի կերպով նրա առաջ դրված է «լինել թէ չը լինելու» ծանր խնդիրը, որը հրամայողաբար իր լուծումն է պահանջում։

— «Լինե՛լ», բայց ո՞ւմ համար...

— «Չը լինե՛լ», բայց ինչպէ՞ս...

Իսկ միևնոյն ժամանակ միւս կողմից ժողովրդական մահաշունչ անտարբերութիւնը գալիս է իր անողոք վճիռը տալու...

Ես չէի մեղադրի այդ ժողովրդին, եթէ նա ապահով դրութեան մէջ դրած լինէր թէկուզ մի թերթի... Սակայն նա նոյնն է, անխտիր ամենքի համար... Նա միայն անվերջ պահանջել գիտէ ամենքից, իսկ տալ... ո՛չ մէկին։

Եւ այդպէս՝ նա միշտ իր սառն շնչով սպանել է ու սպանել ամենքին. բայց նա սպանում է այդպիսով և ինքն իրան...

«Աղբիւր»-«Տարազն» էլ չէին կարող, ի հարկէ, բացառիկ բաղդաւորութեան արժանանալ այս մեր սարսափելի իրականութեան մէջ։

Այո, հայի անտարբերութիւնը քեզ էլ սպանեց, չքնաղ ծաղիկ...

Լէօնիդ

ԻԺԻՆ-ՍՈՒՄԲԱՏՈՎ

Երէկ կատարվեց Իժին-Սումբատովի քսանհինգամեայ բեմական գործունէութեան յօբելեանը Մօսկվայում։

«Մշակի» խմբագրութիւնը ուղարկեց յօբելեարին հետևեալ շնորհաւորական հեռագիրը՝

«Ընդունեցէք «Մշակ» հայոց լրագրի խմբագրութիւնից ողջոյն ձեզ, իբրև տաղանդաւոր դրամատուրգի, շնորհալի արտիստի և ազնիւ քաղաքացու»։

Իժինը ռուսական բեմի ամենաաչքի ընկնող ոյժերից մէկն է և հեղինակաւոր դիրք ունի Մօսկվայում նշանաւոր Փոքր-թատրոնում, որ համարվում է առաջինը Ռուսաստանում։

Նա կովկասեցի է, վրացի հօրից և ռուս մօրից. սիրում է Կովկասը և իր յայտնի պիէսներից մէկը՝ «Դաւաճանութիւնը» նա վերցրել է վրացական կեանքից։

Մօսկվայում հաստատվելուց յետոյ Կովկաս նա այցելել է մի քանի անգամ։ Վերջին անգամ նա հիւր եկաւ 1903 թւին Փոքր-թատրոնի դերասանական խմբի հետ միասին։

Թիֆլիսը ընդունեց Մօսկվայի հիւրերին սրտաբուղխ համակրութեամբ։

Առաջին ներկայացմանը, որ տեղի ունեցաւ մայիսի 6-ին, Թիֆլիսի արտիստական ընկերութիւնը ընդունեց հիւրերին յատուկ պատգամաւորութեամբ և պսակով։ Ընկերութեան կողմից Օպոչինին խօսեց ճառ դրուատելով Փոքր-թատրոնի կատարած նշանաւոր դերը ռուսաց դրամատիկան զարգացման գործում։

Ամբողջ շաբաթը մինչև մայիսի 13-ը, երբ վերջացան ներկայացումները, արտիստական ընկերութեան թատրոնը լիքն էր հանդիսականներով, որոնք իսկական գեղարուեստական հաճոյք էին ստանում բեմից։

Իժինը Մօսկվայում իր յօբելեանի տօնին բեմ է դուրս եկել Շէքսպիրի «Օտէլլօ» դրամայում։

Այդ նոյն պիէսի մէջ մենք առիթ ունեցանք տեսնել Իժինին Թիֆլիսում 1903 թւի մայիսի 7-ի ներկայացմանը։ Եւ ահա ինչ է գրված նրա խաղի մասին այն տարվայ «Մշակում».

Օտէլլօի դերը կատարում էր Իժին, որի խաղի վրա և կենտրոնացած էր հանդիսականների բոլոր ուշադրութիւնը։ Իժին ունի աջող ձայն, գեղեցիկ առոգանութիւն, խաղալու շնորք. նա ներկայացնում է մավրին, իբրև պատւազգաց, հպարտ, բայց միևնոյն ժամանակ բարի բնաւորութեամբ մի անձ։ Իժինի Օտէլլօն տարբերվում է այն Օտէլլօից, որ մի տարի առաջ ներկայացնում էր Ադելհէյմ Թիֆլիսում։ Իժինի Օտէլլօն և դժբաղդութիւնից յետոյ մնում է նոյն խրոխտ բնաւորութիւնը, նոյն կաղնին, ինչպէս առաջ, մինչդեռ Ադելհէյմի Օտէլլօն ճնշըվում է և կարծես դառնում է մի ոչնչութիւն, մի փալաս։

Մենք առաջ չենք բերում և միւս դերերի վերաբերութեամբ եղած բնորոշումները. օրինակ «Համլէտի», որը նա կատարում է ինքնատիպ հոգեբանութեամբ։

Իժին արտասանում է շատ պարզ, խելացի և տպաւորիչ կերպով։

Վրաց դերասանական խումբը իր կողմից, ի պատիւ հայրենակից տաղանդի, տուեց այն ժամանակ մի յատուկ ներկայացում մեծ հանդիսաւորութեամբ։

Իժինի պիէսներից թարգմանված է հայերէն «Դաւաճանութիւնը», որ մի քանի

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Հ. Հ Ի Ւ Բ Շ Մ Ա Ն

Ինչպէս յայտնի է «Մշակի» ընթերցողներին՝ մի քանի օր առաջ վախճանվեց յայտնի հայագէտ պրօֆէսոր Հ. Հիւբշմանը։ Այնքան մեծ է հանգուցեալ գիտնականի մատուցած ծառայութիւնը հայերէն լեզուի գիտական ուսումնասիրութեան գործում, որ, առանց չափազանցութեան մէջ ընկնելու, կարելի է վստահ ասել, թէ հին և նոր հայագէտներից ոչ ոք նրան չէ հաւասարվել։ Նա առաջինը եղաւ, որ ճիշտ և անդառնալի կերպով որոշեց հայերէնի ձայնաբանական հիմնական օրէնքները՝ հնդկաեւրոպական լեզուների ձայնաբանութեան համեմատութեամբ. նա եղաւ, որ վերջնական կերպով սահմանեց հայերէնի դիրքը հնդիկ-եւրոպական լեզուների շարքում։ Նրա հաստատած սկզբունքները ընդունվեցին առհասարակ բոլոր հայագէտներից, և մինչև այսօր (գուցէ և այսուհետև) հայագիտութեան շրջանում կատարվող բոլոր հետազօտութիւններն ու գիւտերը նրա մշակած սկզբունքների վրա են հիմնվում։ Այնպէս որ այժմեան հայագիտութիւնը հետևում է Հիւբշմանի դպրոցին և առաջ է գնում նրա բացած շաւիղով։

Խօսել մի առ մի նրա բազմաթիւ գիտական աշխատանքների մասին՝ մեր նպատակից դուրս է։ Մենք յարմար ենք համարում համառօտ տեղեկութիւն տալ, թէ ինչումն են կայանում նրա գլխաւոր արդիւնքները հայերէնի ուսումնասիրութեան գործում։

Երբ անգլիացիք Հնդկաստանին տիրելով ծանօթացան և Եւրոպային ծանօթացրին Հնդկաստանի հին, սանսկրիտ կոչված, լեզուի հետ, այն ժամանակվայ գիտնականները ապշեցին, նկատելով զարմանալի նմանութիւններ մի կողմից այդ հեռաւոր, հին, բայց նոր յայտնագործված լեզուի և միւս կողմից եւրոպական հին և նոր լեզուների մէջ, ինչպէս յունարէն, լատիներէն, գերմաներէն, սլաւօներէն և այլն։ Նոյնպիսի նմանութիւն նկատվեց նաև սանսկրիտի և հայերէնի ու պարսկերէնի մէջ։ Նմանութիւնը թէ բազմաթիւ բառերի մէջ էր և թէ քերականական ձևերի, այսինքն հոլովումների, խոնարհումների, ածանցների, ածականների վերջաւորութեան մէջ և այլն։ Գիտնականներն զբաղվեցին այս զարմանալի հանելուկը լուծելու։ Բազմաթիւ աշխատաւորների մէջ ամենից նշանաւորն եղաւ գերմանացի գիտնական Ֆ. Բօպպը, որ 1833—1852 թւականներին հրատարակեց իր հռչակաւոր քառահատոր «Համեմատական քերականութիւնը հնդիկ-եւրոպական լեզուների», որի մէջ անկասկածելի կերպով, հազարաւոր փաստերով ապացուցեց, որ հնդիկ-եւրոպական կոչված լեզուները (այսինքն սանսկրիտ, պարսկերէն, սլաւօներէն, գերմաներէն, յունարէն, լատիներէն և այլն) միևնոյն մայր լեզուի զաւակներն են և միմեանց ազգական են, և թէ այս զաւակ-լեզուներից իւրաքանչիւրը իր կողմից ունի զաւակներ. այսպէս սլաւօներէնը ունի ռուսերէն, լեհերէն, բուլղարերէն, չեխերէն և այլն։ Բօպպը հայերէնն էլ դասեց հնդիկ-եւրոպական լեզուների շարքում, և իր քերականութեան մէջ համեմատած տասն հնդիկ-եւրոպական լեզուների մէջ երրորդ տեղը յատկացրեց հայերէնին...

Բօպպի այս տեսութիւնը ընդունվելուց յետոյ հարց ծագեց, արդեօք հայերէնը մայր-լեզուի անմիջական զաւակներից մէկն է, թէ զաւակներից որևէ մէկի զաւակը, այսինքն՝ մայր-լեզուի թոռը։ Կամ ուրիշ խօսքով, եթէ մայր լեզուն երևակայենք ինչպէս մի ծառ, արդեօք հայերէն լեզուն մի ոստ է, անմիջապէս այդ ծառի բունից առաջ եկած, թէ որևէ մի ոստի արձակած ճիւղերից մէկն է։ Այսինքն՝ հարց ծագեց, թէ ինչ տեղ է բռնում հայերէնը հնդիկ-եւրոպական լեզուների բազմանդամ ընտանիքի մէջ։

Եւրոպացի գիտնականներն սկսեցին աւելի մանրամասն ուսումնասիրել հայերէնը, և նկատեցին, որ չափազանց մեծ նմանութիւն կայ հայերէնի և հին պարսկերէնի (պահլաւերէնի) մէջ. բազմաթիւ, ըստ երևոյթին բուն հայերէն բառեր՝ դուրս եկան հին պարսկերէն։ Իբրև նմուշ բերենք մի քանի հատ այսպիսի բառերից. պահ-ել, տաշ-ել, պաշտ-ել, համբեր-ել. պատգամ, նամակ, հրաման, թշուառ, կաթիլ, կամք, թագաւոր, կրպակ, գաւազան, թշնամի և այլ հարիւրաւոր ամենագործածական բառեր, որոնց մասին հայը համոզված է, թէ զուտ հայերէն բառեր են։ Այս երևոյթը նկատելով գիտնականները եզրակացրին, թէ հայերէնը իրանական (պարսկական) ոստի մի ճիւղը պէտք է լինի, ինչպէս է քիւրդերէնը։ Այս տեսակէտը պաշտպանողների մէջ աչքի էր ընկնում Պօլ դը Լագարդ գիտնականը։ Ահա այս ժամանակ հանդէս եկաւ Հիւբշմանը իր նոր տեսութիւններով հայերէնի մասին։

Նա նկատեց, որ վերոյիշեալ և նրանց նման հարիւրաւոր բառերը, որ ընդհանուր են հին պարսկերէնին և հայերէնին՝ հայերէնի [illegible] պարսկերէն [illegible] նրանք կարող են նշան լինել պարսիկների կուլտուրական ազդեցութեան հայերի վրա, բայց ոչ լեզուների ազգականութեան այն մտքով, թէ հայերէնը պարսկերէնի ճիւղերից մէկն է։ Հայերէնի բուն էութիւնը ճանաչելու համար՝ պէտք է նախ մէջտեղից վերցնել յայտնի փոխառած բառերը պարսկերէնից, յունարէնից և այլ լեզուներից, և մնացած, բուն հայկական բառերը քննելով նրանցից հանել եզրակացութիւն հայերէնի ազգականութեան մասին այս կամ այն հնդկա-եւրոպական լեզուի հետ։

Ահա այս բեղմնաւոր աշխատանքը կատարեց առաջին անգամ Հիւբշմանը։ Հայերէնի բոլոր արմատական բառերը քննելով նա ընտրեց այն բառերը, որոնք ընդհանուր են մի կողմից հայերէնին և միւս կողմից պարսկերէնին և ուրիշ հնդկա-եւրոպական լեզուներին։ Այս բառերի շարքից նա դուրս ձգեց այնպիսիները, որոնք հայերէնում և պարսկերէնում բոլորովին նման հնչիւն ունեն, համարելով նրանց փոխ առնված իրանականից։ Մնացին 299 զուտ հայկական բառեր հնդկա-եւրոպական ծագումից։ Այս բառերը Հիւբշմանը մանրամասն ուսումնասիրեց, որից դուրս բերեց հիմնական օրէնքներ, թէ հնդկա-եւրոպական լեզուների այս կամ այն հնչիւնը ինչ ձև է ստանում հայերէնի մէջ։ Հիմնվելով այս հիմնական օրէնքների վրա՝ Հիւբշմանը եկաւ հետևեալ եզրակացութեան. «Հայերէն լեզուն մի անկախ ոստ է հնդկա-եւրոպական լեզուաբունի, և հնդկա-եւրոպական լեզուների դասակարգութեան մէջ նրան ամենից յարմար է դնել արիական և սլաւօնական-լիթուայեան լեզուների միջև։ Իր ձայնաւորներով հայերէնը համապատասխանում է եւրոպական լեզուներին, [illegible] ցումով նա նմանում է հնդկա-իրանական, սլաւօ-լիթուայեան և ալբանական լեզուներին, իսկ միւս բաներով նա բոլորովին ազատ է այն բոլոր յատկութիւններից, որոնցով բնորոշվում են հնդկա-եւրոպական լեզուները»։

Հիւբշմանի այս որոշումը իբրև հիմնական սկզբունք ընդունվեց հայագիտութեան մէջ. այդ որոշմամբ հայերէնը, իբրև անկախ ոստ հնդկա-եւրոպական լեզուաբունի և իբրև միակ ներկայացուցիչ այդ ոստի (որովհետև ուրիշ ոստերը, օր. սլաւօ-լիթուայեանը, իտալականը, տասնեակ ճիւղաւորութիւններ ունեն) մեծ կարևորութիւն ստացաւ համեմատական լեզուագիտութեան մէջ։ Հայերէնի դիրքը վերջնականապէս որոշվեց հնդկա-եւրոպական լեզուների շարքում—մի շատ պատուաւոր դիրք։

Այնուհետև Հիւբշմանը ձեռնարկեց հայերէնի քերականութիւնը կազմելու։ Հռչակաւոր լեզուագէտներ ձեռնարկել էին հնդկա-եւրոպական լեզուների գիտական մանրամասն քերականութիւնները կազմելու։ Այս քերականութիւնների շարքում վեցերորդ հատորը նուիրված է հայերէնի քերականութեանը, որի առաջին մասը միայն, Ստուգաբանութիւնը, լոյս ընծայեց հանգուցեալ գիտնականը 1897 թւին։ Բայց «ստուգաբանութիւն» բառով դժուար թէ մեր ընթերցողները հասկանան այս գրքի բովանդակութիւնն ու արժէքը։ Սա իսկապէս հայերէնի արմատական բառերի ստուգաբանական բառարան է, որի մէջ հին հայերէնի մէջ գործածված, արմատական համարված 2188 բառի ծագումն է բացատրված և համեմատված ուրիշ լեզուների հետ։ Հեղինակը նախ զետեղել է պարսկերէնից փոխ առնված յատուկ անունները հայերէնի մէջ, թւով

...անգամ պրտասավոր աշխոլությամբ խաղաց-վել է հայկական բեմի վրա։ Թարգմանվել են և երկու ուրիշ աշխատություններ։

Մենք միանում ենք Ռուսաստանում գրական-գեղարուեստական հասարակութեան տօնին, ցանկանալով յոբելեարին ապրելու երկար տարիներ և կազմելու Թատրոնի և դրամատիկական գրական խոշոր զարդերից մէկը։

Ա. Բ.

ՆԱՒԹԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՂՆԵՐԻ ԵՒ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ԱՌԻԹՈՎ

Բագու, 14 յունվարի

Արդէն յայտնի է, որ Փոխարքայի խորհրդի անդամ Ջունկօվսկին յանձն է առել կայացնել նաւթարդիւնաբերողների և բանւորների ներկայացուցիչների խառը խորհրդակցութիւն, որի նպատակն է բանւորների և նաւթարդիւնաբերողների միջև չափ ու սահման նշանակել, գործադուլները, ըստ երևոյթին, սահմանափակ շրջանի մէջ դնել և բարեյաջող ընթացք տալ երկու կողմերի մէջ սոէպ ծագող ընդհարման։

Ահա երկրորդ ամիսն է, որ Բալախանում և այլ բանւորական վայրերում բանւորական ժողովներ են տեղի ունենում իրանց համար ներկայացուցիչներ ընտրելու։ Մինչև անգամ այդ ընտրութիւնները այնքան սուր կերպարանք ստացան, որ «Ռօմանի», Մանթաշեանի ձորի հանքում հնչակեաններ և դաշնակցականների միջև ընդհարում առաջացաւ, որը, բարեբաղդաբար, ցաւալի հետևանքներ չունեցաւ։ Այժմ արդէն ընտրութիւնները վերջացած են։

Ինչպէս միշտ, ամեն մի քաղաքական ակտի ժամանակ ռուս. սօց.-դեմ. կուսակց. Բագուի շրջանում մի տեսակ միապետական ընթացք է բռնում և ձգտում, աշխատում է ցոյց տալ ընդհանրութեան, որ ինքն է միակ քաղաքական կուսակցութիւնը և ինքն էլ պիտի ղեկավարէ։ Այդ նշանաբանով էլ սկսեց առաջնորդվել և Ջունկօվսկու ներկայ հրաւէրի ժամանակ։

Դաշնակցութիւնը այդ խորհրդաժողովի ընտրութեան ընթացքում կարծես մի տեսակ տատանվում էր, երբեմն ընտրութիւններին մասնակցում, երբեմն՝ տեղ-տեղ՝ բօյկօտ յայտարարում, և դեռ մինչև այսօր էլ պարզ չէր, Թէ ինչ սկզբունքային ընթացք ունի։

Ամսիս 9-ին Դաշնակցութիւնը մի երկար Թռուցիկով հրապարակ եկաւ, որի մէջ պնդում է, Թէ ինքը սկզբունքով դէմ է այդ խորհրդակցութեան, Թէ սօց.-դեմօկրատները բլոկ են կազմել ռատիկանութեան հետ այն պայմանով, որ խորհրդակցութեան ժամանակ իրանք՝ սօց.-դեմ. փայլեն և այլն։

Յիշեալ Թռուցիկով այն կարծիքն է յայտնվում, Թէ անպատուաբեր է, որ բանւորները չինօվնիկների և կապիտալիստների հետ միասին ժողով գումարեն և այլն։

Մեր համեստ կարծիքով՝ բօյկօտ յայտարարել այդպիսի մի խորհրդաժողովի, որին պիտի մասնակցեն, շարքով աԹոռների վրա նստեն Թէ կապիտալիստները և Թէ բանւորները, երբեք նպատակայարմար չէ։ Ընդհակառակը, դրանով կապիտալիստները և կառավարութիւնը ցոյց են տալիս, որ իրանք խոնարհվում են պրոլետարիատի առաջ, և երէկվայ հալածվող, ծուխի և մուրի մէջ խարխափող բանւորներն այսօր իրանց դէմ ու դէմ կանգնած վիճում, բողոքում, իրանց իրաւունքները և աշխատավարձն են պահանջում։

Հետևաբար ինչո՞ւ զրկել բանւորներին այն պատւից ու ասպարէզից, որ իրանց արեան գնով են ձեռք բերել։

Եթէ այդպէս դատելու լինենք, I, II և III Պետական Դումաներին էլ պէտք է բօյկօտի ենթարկէինք, առարկելով Թէ անպատուաբեր է սօց.-դեմ., սօց.-յեղ. և հէնց դաշնակցականների ու աշխատաւորականների ներկայացուցիչները խորհրդակցութեան մէջ նստեն Ստօլիպինի, Վիտտէի և այլոց հետ։

Հօ չէ կարելի միանգամից այնպէս անել, որ Մանթաշեանները, Նօբէլները և այլք կազարմաներում քնեն, իսկ բանւորները՝ պալատներում։ Եթէ հաւասարութիւն ենք ցանկանում, դա հաւասարութիւն չէ։

Մեր յեղափոխական կազմակերպութիւնները և դրանց Թև ու Թիկունք բանւորները ուրախ պիտի լինեն, որ կարող են, շնորհիւ իրանց տոկուն դիմադրութեան, Նօբէլների ներկայացուցիչների հետ հաւասար տեղ բռնել և բանւորութեան ներկայացուցիչները։

Ուրիշ գործ է, եԹէ, փոխանակ բօյկօտի ենթարկելու, բանւորութեան ներկայացուցիչներից նախապատրաստական ժողովներ գումարվէին և նրանց հասկացվէր ժողովի բուն նպատակը, որպէսզի բանւորական ներկայացուցիչները կազմ ու պատրաստ ներկայանան, պատրաստվեն մէկիկ-մէկիկ պարզելու իրանց Թշուառութեան պատճառները և սպեղանի պահանջեն։ Հակառակ դէպքում, եԹէ ժողովի նպատակը կը նկատվի ի վնաս բանւորների շահերի, հրաժարվել ժողովներից։

Բօյկօտը Թուլութեան և նահանջման նշան է։

Ս. Գարագաշ

ՆԱՒԱՏՈՐՄԻ ՈՒԺԵՂԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Պետական Դումայի արձակուրդների ժամանակ, ինչպէս երևում է, մինիստրութիւնը խորհել ու որոշել է մօտ ժամանակներում, ծովային մինիստրութեան բիւջէն քննելիս, հարց բարձրացնել զօրեղ նաւատորմիղ ստեղծելու մասին։ Եւ այդ հարցը արդէն սկսել է մեծ իրարանցումի մէջ գցել ու անհանգստացնել,—ինչ էք կարծում, ո՞ւմ,—հէնց բիւրօկրատիական շրջաններին ու պահպանողական մամուլին։ „Нов. Вр." Թերթը այնպիսի լեզուով է խօսում այդ հարցի մասին, որ խամ մարդը կարող է կարծել, Թէ դա իսկ և իսկ ձախակողմեան մի Թերթ է։

«Չէ կարելի ուշադրութիւն չը դարձնել մի շատ նշանաւոր հանգամանքի վրա,—ասում է այդ քամելէօն Թերթը.—ճիշտ այն ժամանակ, երբ բանակի և նաւատորմղի պալատում բարձրագոյն զինւորական դատարանը դատում է ցամաքային գեներալներին այն բանի համար, որ նրանք խայտառակ կերպով կորցրին մեր ծովեզրեայ պատուանդանը, ճիշտ այդ ժամանակ Տաւրիկեան պալատում մեր ծովային իշխանաւորները, որոնք դեռ վերջերս միայն անփառունակ և անշնորհք կերպով կորցրին մեր ծովային ոյժը, ժողովրդային ներկայացուցիչներից խնդրում են փող տալ նոր նաւատորմիղ շինելու համար։ Ակամայից հարց է ծագում. արդեօք ինչ արեց ծովային վարչութիւնը, որպէսզի գէԹ փոքր-ինչ արդարացնի իրան վիրաւորված ժողովրդի առաջ, և ինչո՞վ է նա երաշխաւորում, որ ապագայում այլևս չի կրկնվի այն, ինչ որ եղաւ մօտիկ անցեալում»։

Քննութեան ենԹարկելով ծովային մինիստրութեան ներկայ գործունէութիւնը, յիշեալ Թերթը ասում է.

«Ցուսիմայից յետոյ եղած մինիստրութիւնը իրապէս բոլորովին ոչնչով չէ տարբերվում Ցուսիմայից առաջ եղած մինիստրութիւնից՝—ոչ իր անդամների կազմով և ոչ էլ ունեցած կազմակերպութիւնով»։

Ուստի „Нов. Вр." Թերթը խորհուրդ է տալիս ժողովրդային ներկայացուցիչներին ծովային վարչութեան անելիք բոլոր պահանջներին պատասխանել հետևեալ ձևով.

«Մենք շատ լաւ ենք հասկանում, Թէ ինչպիսի նշանակութիւն ունի մեր հայրենիքի ծովային սահմանների պաշտպանութիւնը, նրա ամբողջութիւնն ու անձեռնմխելիութիւնը ապահովելու համար։ Մենք շատ լաւ ենք հասկանում, որ Խաղաղական ովկիանոսի վրա միջազգային կռիւ է պատրաստվում, որի ժամանակ մեր պետութիւնը պէտք է կազմ ու պատրաստ լինի։ Մենք խոր կերպով համոզված ենք, որ ժողովուրդը, հասկանալով իր զոհաբերութեան ամբողջ նշանակութիւնը, միջոցներ չի խնայի մեր ծովային զօրութիւնը վերստեղծելու համար։ Բայց նախ քան այդ փողերը ծախսելու համար մեր համաձայնութիւնը տալը, մենք կամենում ենք իմանալ. ո՞վ է կազմել նաւատորմիղը վերստին ստեղծելու ծրագիրը և ո՞վ պիտի իրագործի այդ ծրագիրը։ Մենք կամենում ենք իմանալ, Թէ արդեօք այդ գործի մէջ չե՞ն մասնակցում հէնց այն մարդիկ, որոնք, իրանց անշնորհքութեան, կամ գուցէ և անբարեխղճութեան պատճառով, մեր նաւատորմիղը մինչև Ցուսիմա հասցրին, կործանեցին նրան և, կարծես Թէ, մինչև իսկ չը հասկացան կամ չուզեցին հասկանալ, Թէ ո՞ր աստիճան իրանք մեղաւոր են հայրենիքի առաջ։

«Մենք լուրջ երաշխաւորութիւններ ենք պահանջում այն մասին, որ Ցուսիմայից առաջ եղած կարգերը մինիստրութեան մէջ ապագայում անհնարին կը լինեն։ Նախ ապացուցէք, որ մենք կարող ենք ձեզ հաւատալ մեր պատերազմական-ծովային զօրութիւնը վերստեղծելու գործում, իսկ յետոյ միայն կը խօսենք այն մասին, Թէ ինչ չափով կարելի է այդ գործի համար զոհաբերութիւն անել»։

Չը մոռանանք, ընԹերցող, այսպէս գրողը Սուվօրինի օրգանն է։

Նոր նաւատորմիղ ստեղծելու հարցը, ինչպէս վերևում ասացինք, մեծ իրարանցում է գցել նաև բիւրօկրատիական շրջաններում։ Բանից դուրս է գալիս, որ նոյնիսկ զինւորական ժարմիններն էլ համամիտ ու համակարծիք չեն այդ խնդրի վերաբերեալ։ Ահա Թէ ինչ է գրում „Голосъ Москвы" անունով հոկտեմբերեաններ Թերթը այդ մասին.

«Նաւատորմիղ ստեղծելու հարցը այրող բնաւորութիւն է ստացել։ Նաւերի տեսակը ընտրելու մասին եղած բանակռիւը լրագիրներից անցել է պետութեան պաշտպանութեան մասին հոգ տանող խորհրդի և այլ այն հաստատութիւնների մէջ, որոնք առնչութիւն ունեն զինւորական և ծովային շրջանների հետ։ Որչափ էլ տարօրինակ Թուայ, բայց և այնպէս նաւատորմիղի հակառակ է պատերազմական մինիստրութեան գեներալնի շտաբը, որը այն կարծիքի է, Թէ պէտք չէ զրահաւորներ շինել տալ և առհասարակ փող ծախսել պատերազմական նաւեր շինելու համար։ Ծովային մինիստրութիւնը անտարբեր է վերաբերվում նաւատորմիղ ստեղծելու խնդրին և միմիայն այդ մինիստրութեան գեներալնի շտաբն է, որ, բաղկացած լինելով երիտասարդ ու գործին նուիրված օֆիցերներից, պնդում ու պաշտպանում է նաւատորմիղ ստեղծելու գաղափարը։ Ադմիրալ Զիխաչօվը ամենագլխաւոր հակառակորդն է ծովային վարչութեան մէջ եղած կարգերին ու նաւատորմղին։ Նաւատորմղի ամենածեր ադմիրալներից մէկի այդ հակառակութիւնը ծովային վարչութեան մէջ մեծ իրարանցում առաջացրեց, բայց և այնպէս ադմիրալ Զիխաչօվի ներկայացրած զեկուցումը արդէն մեծ ազդեցութիւն է գործել ղեկավարող շրջաններում և Պետական Խորհրդի ու Դումայի անդամների վրա»։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մ ե ժ լ ի ս, 15 յունվարի

Մեր ժողովուրդն այս տարի ևս ենԹարկվեց բնութեան աղէտներին. երաշտը և «շալխա» հիւանդութիւնը բոլոր բուսականութիւնը չորացրին՝ ժողովրդին վերջին ծայր կարօտութեան հասցնելով։ Անասունների համար զարին անգամ մեծ դժուարութեամբ է ձեռք բերվում։

Նոյն պատուհասին ենԹարկվեց և մեր հարևան Զայքեանդ գիւղը. մեր և Արեշի գաւառի շրջակայ գիւղերը ևս վնասվեցին, բայց մասամբ։

Վերևի երկու գիւղերի ժողովրդի ներկայացուցիչները խնդրագրեր ուղարկեցին և անձամբ դիմեցին Գանձակի նահանգապետին՝ նախ չը պահանջել պետական հարկերը և ապա տալ ժողովրդին սերմացու աշնանացանի համար և ուտելու հաց մինչև առաջիկայ կալը։

Կառավարութիւնը չը զլացաւ օգնութեան հասնելու սովեալներին. երկու գիւղերի պետական հարկերը Թողնվեցին ապագային. Զայքեանդ գիւղին երկու անգամ փող բաժանվեց Արեշի իշխանութեան առաջնորդների ձեռքով, մօտ չորս հազար րուբլի. յոյս կայ կրկին ստանալու. կարիքը մեծ է. գիւղը բաղկանում է 100 ընտա... քից։

Իսկ Մեժլիս գիւղը, որ կազմում է 67 ընտ., դեռ աշնան սկզբից սերմացու էր խնդրում իշխանութիւնից. ժողովուրդը ակնկալած սերմացուի փողը աշնանը չը ստացաւ. միայն հացի կարիքի լաւ ժամանակը, այն է դեկտ. 14-ին, Նուխու գաւառապետի օգնականը և Վարդաշէնի հաշտարար միջնորդը բերին մի գումար՝ 2077 ր. 80 կ. փող և բաժանեցին գիւղացիներին նախօրօք ժողովրդից ընտրված երեք հաւատարմատարների ցուցմունքներով։

Նոյն ցուցակից հանում են իբրև ունևորների ժողովրդի անխիղճ ընտրեալները, առանց խղճի խայթ զգալու, ութ ընտանիք բոլորովին կարօտ հացի, որոնք և զրկվում են իշխանութեան նպաստից։ Բաժանումից յետոյ նրանց խնդիրքը այլ ևս մնում է անհետևանք. դիմող ութ անձանց հաշտարար միջնորդը խորհուրդ է տալիս դիմել և օգտվել ստացողներից։

Առաջիկայ ամիսներում ևս հացի պահանջ ունեն 2 գիւղի հասարակութիւն. այժմվանից կարևոր է գարնանացանի համար ևս մտածել։ Թող մեր երկու գաւառի կողմից ընտրված պատգամաւոր պ. Յ. Մելիք-Ջհանեանը իրանից կախեալ միջոցները գործադրէ կարօտ հասարակութեան վերաբերեալ։ 90 տարեկան ծերեր չեն յիշում այսպիսի մի անպտղաբեր տարի մեր երկու գաւառում իրանց կեանքի ընթացքում։

*

Այս երկու օրը մեր հարևան Սալբեկ գիւղացի Հայրապետ Մարտիրոսեանը օրիորդ Տէր-Անտօնեանին գիշերը փախցնում է, որը նշանվել էր նոյն երեկոյեան այլ երիտասարդի հետ,—նախօրօք օրիորդի համաձայնութիւնը առնելով. օրիորդի մայրը անհամաձայն էր, իսկ հայրը վախճանված է։ Երկու օր Մեժլիս գիւղում ծածուկ պահելուց յետոյ, գիշերը գնում են Նուխի պսակվելու։

Փախուստից յետոյ միւս գիշերը կրակում են օրիորդի հօրեղբօր խոտի դէզերը։

*

Անձնական ինչ-ինչ հաշիւներից դրդված Ղայաբաշի գիւղում սկսել են այս քանի օրը գիշերները կտրտել խաղողի վազեր, կրակել խոտի դէզեր, Ջրաղաց, այգու ցանկապատներ և այլն։

Նոյն գիւղի տանուտէր Աւագի սպանումից յետոյ, շնորհիւ մի քանի խառնակիչների, վատ է տրամադրված ժողովուրդը. անշուշտ լուրջ դէպքեր տեղի կունենան Ղայաբաշում, որը լինելով մեծ և առաջնակարգ գիւղ, մեր շրջանում, դժբաղդաբար օրինակ է դառնում ամեն մի պարագայում շրջակայ գիւղերի համար։ Տանուտէր Ա.-ի սպանման պատճառով կասկածով ձերբակալված են նոյն գիւղացի Մովսէս Սիմօնեանը և Յովհաննէս Աւետիսեանը, որոնց անմեղութեան համար խօսում են շատերը։

*

Ամբողջ երկու ամիս է, որ մի հիւանդութիւն է բուն դրել մեր գաւառի Ղօզլու գիւղում և խօլերայի տեսք ընդունելով՝ կոտորում է գիւղացիներին. ժողովուրդը այս հիւանդութիւնը նմանեցնում է տաւարի ժանտախտին։

Հիւանդը նախ մրսում է, ապա տաքացնում է և անզգայ ընկնում, կորցնելով լսողութիւնը և մառնվելով Թմրութեան։

Ընդհանրապէս հիւանդութիւնը տևում է երկար, մի քանի շաբաթներ, մահվան դուռը հասցնելով հիւանդներին, և շատերին մահացնում։ Տարափոխիկ է, հեշտութեամբ տարածվում է անից տուն։ Կան մարդիկ, որ այս հիւանդութիւնը «եաԹալըղ» են կոչում, բայց շատերը պնդում են, որ «եաԹալըղը» չէ փոխվում, ուստի սա մի նոր տեսնված նոր հիւանդութիւն է, որը կարօտ է բժշկի լուսաբանման։ Հիւանդներից, որ գլխաւորն է, սարսափելի հոտ է գալիս։ Նոյն հիւանդութիւնը մօտակայ գիւղերում ևս սկսում է արձագանք գտնել։

Գիւղացիներին խորհուրդ ենք տալիս դիմելու տեղային մարմնաւոր իշխանութեան՝ իրանց օգնութեան հասնող հմուտ բժիշկներ ուղարկելու, բայց միշտ էլ գիւղացիները մատնում են լռութեան, իրանց հասած դժբաղդութիւնը Աստուծուց ուղարկված պատիժ և ճակատագիր համարելով. Թէև կան հասկացող անհատներ էլ, բայց սրանք էլ դատապարտված են լռելու։

Ա. Տէր-Գրիգորեան

Հ ի ն-Ն ա խ ի Ջ և ա ն, 20 յունվարի

Կողբի, Կաղզուանի և Նախիջևանի աղահանքերը դուրս են եկել Ջանփօլադեանների ձեռքից։ Կողբի աղահանքը 50 տարով վերցրել են Սէյլանով, Փրիդոնով և Բրօդսկին՝ պուդը $4^3/_4$ կոպէկով։ Ասում են, որ յիշեալ ընկերութիւնը մտադիր է Արաքս կայարանից էլեքտրական տրամվայ անցկացնել մինչև Կողբ։ Ջանփօլադեանների ձեռքին մնացել է միմիայն Կաղզուանի աղահանքը, իսկ նրա եղբօրորդիների ձեռքին—Հ.-Նախիջևանի արքունական աղահանքի մի մասը. իսկ միւս մասը, որ Թուրք բէկերի մասնաւոր սեփականութիւնն էր,—Թուրքերի ձեռքն է անցել։

Ա.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հաւաստիանալով, որ դռնապանների մեծ մասը ոչ միայն չէ աջակցում ոստիկանութեան՝ բնակիչների ապահովութիւնը և բա... րեկարգ վիճակը պաշտպանելու ժամանակ, այլ կազմում է անբարեյոյս տարր, չը գիտենալով բնաւ իր պարտականութիւնները, որ տրված են 1906 Թ. յունվարի 19-ին Թիֆլիսի նահանգապետից հաստատված և Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետի հրատարակած հրամանգով, առաջարկում եմ պրիստաւներին. 1) անմիջապէս ստուգել դռնապանների ցուցակը և տեղեկանալ, Թէ որ աստիճան նրանք համապատասխան են իրանց պաշտօնին. 2) ռուսերէն չիմացող և իրանց պարտականութիւնները չը գիտցող դռնապաններին անմիջապէս արձակել պաշտօնից, առաջարկել տանտէրոջ վարձել այնպիսիներին, որոնք համապատասխանում են պարտադիր կանոններին. 3) խորհուրդ տալ տանտէրերին վարձել դռնապաններ պահեստի զինւորներից, առանց ազգի խտրութեան, բայց որոնք ռուսահպատակներ են, 21 տարեկան և կարողանում են բացատրվել ռուսերէն. 4) բոլոր կողոպտումների, գողութիւնների և սպանութիւնների ժամանակ ստուգել, Թէ արդեօք մեղաւոր չե՞ն դռնապանները. 5) յաճախ ենխոտ կերպով ստուգել դռնապանների ծառայութիւնը և անպարտաճանաչ դռնապաններին ներկայացնել ինձ՝ տուգանք վերցնելու. 6) յաճախ շրջել՝ տեսնել արդեօք դռնապանները չե՞ն շփվում յանցաւոր և կասկածելի մարդկանց հետ. 7) մինչև փետրվարի 1-ը վերջնական ձևով պարզել դռնապանների դրութիւնը։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրոնցօվ-Դաշկօվ յունվարի 23-ին Թիֆլիսից մեկնեց Պետերբուրգ.... (?)

— Կովկասի Փոխարքան, ուշադրութեան առնելով որ Շամախի քաղաքում նորմալ կեանքը մտել է իր ընթացքի մէջ, հնարաւոր գտաւ վերականգնել այդ քաղաքում 1892 Թ. քաղաքային կանոնադրութեան գործողութիւնը։

— Թիֆլիսի բօրսայի ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, Պետերբուրգում վերջին օրերս պետական արժէԹղԹերի և խաղարկու տոմսերի գները բարձրացել են։

— Ինչպէս հաղորդում են Պետերբուրգից, երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան գլխաւոր վարչութիւնը Թոյլատրել է այս տարի հիմնել Կուբանի շրջանում մի ընդարձակ փորձնական գիւղատնտեսական կայարան, որը ծառայելու է Հիւսիսային Կովկասին։

— Թիֆլիսի քաղաքային գանձարկղում դրամ չը լինելու պատճառով, քաղաքային ծառայողներին մինչև օրս իրանց ռոճիկները չեն տուել։ Հաւանօրէն կը տրվի փետրվարի 1-ին։

— Երկաթուղային վարչութիւնը ուշադրութիւն է դարձրել այն հանգամանքի վրա, որ վերջին ժամանակ Գանձակ շատ քիչ նաւթ է ներմուծվում։ Կասկածում են, որ Գանձակ կայարանի մօտ կամ Ալաբաշի կայարանում կատարվում է նաւթի գողութիւն ընդարձակ չափերով։ Արդէն քննութիւն է սկսված։

— Մահմեդականների շէյխ-իւլ-իսլամի մահից յետոյ, գրում է «Зак.» լրագիրը, մահմեդական հոգևորականութեան մէջ ասպարէզ եկան շատ ցանկացողներ՝ գրաւելու այդ պաշտօնը։ Խնդրատուների Թւում կային նոյնիսկ Թերուս մարդիկ։ Թիֆլիսում, մահմեդական ազգաբնակութեան կողմից պատգամաւորութեան ներկայանալուց յետոյ, որը Փոխարքայից խնդրեց շէյխ-իւլ-իսլամի ընտրութիւնը Թողնել մահմեդական ազգաբնակութեան, բոլոր խնդրատուներն էլ յետ վերցրին իրանց խնդրագրերը։ Չեն վերցրել միայն մի քանիսը, որոնք ապրում են խուլ անկիւններում, որոնք հաւանօրէն չեն տեղեկացել մահմեդականների այն ցանկութեան մասին, որ իրանց հոգևոր պետին իրանք պէտք է ընտրեն։

— Թիֆլիսի ժամ. գեն.-նահանգապետի կարգադրութեամբ, Թիոնէթի գաւառի Սախբրօ գիւղացի Իօրդան Շարմիաշվիլի, Թէլ. գ. Շաքրիանի գիւղացի Սաբօ Խորազաշվիլի, Դուշէթի գ. Ցիլկանի գիւղի բնակիչ՝ Նիկօլայ Կոպիաշվիլի, Թիւրքահըպատակ Տիգրան Կուիմջեան, Կարսի բնակիչ Խրիստափոր Անաստասօվ, նաև փախստական Թիւրքահպատակ Խ. Սամսոնօվ իբրև հասարակութեան կարգ ու կանոնի համար վտանգաւոր անձինք, ուղարկվում են էտապով, ոստիկանութեան հսկողութեան տակ, Օրէնբուրգի նահանգը երեք տարի ժամանակով։

— Էլեքտրաքարշի ընկերութեան վերատեսուչ Ֆրիդմանի տեղ, որ Թողնում է իր պաշտօնը, նշանակվել է ինժէնէր Ալիբէկօվը։

— Հանգուցեալ Սմբատ Շահազիզը դեռ 1907 Թ. դեկտ. ամսին վերանորոգել էր իր բաժանորդագրութիւնը «Մշակի» 1908 Թ. համար։ Մահից յետոյ մենք դադարեցրինք Թերթի առաքումը նրա հասցէին։ Այժմ, հանգուցեալի մօտ ազգական պ. Երուանդ Շահազիզի խնդրանաց համաձայն, մենք յատկացրինք «Մշակի» մի օրինակը Նուխու գաւառի Աղիւլաքէնդ հայաբնակ գիւղին, որ կովկասեան լեռների մէջ մի յետ ընկած գիւղ է, 100 տուն բնակիչներով, և ուր կայ հայոց ծխական դպրոց։ Լրագիրը ուղարկվում է Նուխի, պ. Կարապետ Ղարիբ...անին, որ հասցնէ վերոյիշեալ...

---

217. (սրանց մէջ են նաև Արշակ, Արտաշատ, Բագրատ, Երուանդ, Համազասպ, Հմայեակ, Ներսէս, Սուրէն, Վահագն, Վաղարշակ, Վասակ, Վարդան և այլն)։ Յետոյ զետեղել հին պարսկերէնից փոխ առնված հասարակ բառերը, Թւով 686։ Այնուհետև նոր պարսկերէնից և արաբերէնից փոխ առնված բառերը, Թւով 171։ Յետոյ գալիս են ասորերէնից փոխ առնված բառերը, Թւով 133։ Սրանց հետևում են յունարէնից փոխ առնված բառերը, Թւով 512. հին ֆրանսերէնից և կասկածելի ծագում ունեցող բառեր, Թւով 31։ Վերջապէս գալիս են բուն հայկական (այսինքն հնդկա-եւրօպական ծագում ունեցող, բայց ոչ փոխառեալ) բառերը, Թւով 438։ (Սրանց Թիւը Հիւբշման իր առաջին աշխատութեան մէջ հասցրել էր մինչև 299-ի)։ Ուրեմն Հիւբշմանի Ստուգաբանութեան մէջ համեմատված հին հայերէնի 2188 արմատական բառերից 1750-ը փոխ են առնված ուրիշ լեզուներից, իսկ 438-ը զուտ հայերէն բառեր են։

Այսքան բառերով չէ սահմանափակվում հայերէնի արմատական համարված բառերի Թիւը։ Հիւբշմանը, իր աշխատութեամբ գտած և նախորդ հայագէտների համեմատած բառերը հաւաքելով ու ստուգելով միայն այսքան բառի ծագումը և համեմատութիւնը գտաւ հաւանական կամ ստոյգ։ Կային և ուրիշ շատ բացատրված բառեր, սակայն Հիւբշմանը նրանց չը մտցրեց իր Ստուգաբանութեան մէջ, որովհետև շատ զգոյշ էր իր հետազօտութիւնների մէջ, և կասկածելի համեմատութիւնները դէն էր ձգում, աւելի լաւ համարելով տալ քիչ, բայց անպայման ստոյգ, քան տալ շատ, բայց կասկածելի, և սրանով իր ամբողջ աշխատութեան գիտական արժէքը նուա...ցնել։

Նոյն զգուշաւորութեան պատճառով Հիւբշմանը բացասաբար վերաբերվեց և պրոֆ. Սօֆուս Բուգգէի աշխատութեան, որի մէջ վերջինս աշխատում էր կապ և նմանութիւն գտնել էտրուսկական լեզուի և հայերէնի մէջ։

Բայց Ստուգաբանութեան լոյս տեսնելուց յետոյ Թէ ինքը Հիւբշմանը և Թէ ուրիշ հայագէտներ, ինչպէս Մէյյէ, Բատրուբանի, Պետերսըն, շարունակեցին նորանոր, դեռ չը բացատրված հայերէն բառեր համեմատել ուրիշ լեզուների բառերի հետ և բացատրել նրանց ծագումը։

Հիւբշմանի ուրիշ բազմաԹիւ աշխատութիւնների մէջ յիշենք և նրա «հին հայոց տեղերի անունները» (Թարգմանված «Հանդէս Ամսօրեայում» 1904-7 Թւականներին), որի մէջ մի առ մի բերում և ստուգաբանում է հայոց հին մատենագրութեան մէջ յիշված բոլոր աշխարհագրական յատուկ անունները, մանրամասն յիշատակելով այն հեղինակներին, որոնք այս կամ այն անունը գործ են ածել իրանց գրուածքներում։ Այս ընդարձակ գիտական գործը ունի նաև գործնական նշանակութիւն, ի մի հաւաքելով բոլոր հին հեղինակների վկայութիւնները որևէ աշխարհագրական անուան մասին, որով անչափ հեշտացնում է հին Հայաստանի քարտէսի ուսումնասիրութիւնը։

Հիւբշմանի մահով հայագիտութիւնը կորցրեց իր ամենահեղինակաւոր և բազմաշխատ մշակին։ Մեր խորին երախտագիտութիւնն ու ակնածանքը նուիրում ենք նրա անմոռանալի յիշատակին։

Ստ. Մալխասեանց

գիւղին։ Այդ հասցէն մեզ տուել է Համբարձում քահանայ Տէր-Զաքարեանը։

✦ Նուխու գաւառի հայ և թուրք ազգաբնակութիւնը մի խնդրագրով լիազօրութիւն էր տուել Թիֆլիսում ապրող պ. Մելիք-Ջհանեանցին՝ ներկայանալ Կովկասի Փոխարքային և, երկու ազգութիւնների ցանկութեան թարգման հանդիսանալով, խնդրել Փոխարքայից, որ Եւլախ-Նուխի երկաթուղու կառուցանելը փութացվի, ուրովհետև այդ երկաթուղագիծը շահեկան մտքով խոշոր դարկ կը տայ ազգաբնակութեան տնտեսական կացութեան։ Մելիք-Ջհանեան, նախքան Փոխարքային ներկայանալը, մօտ օրերս ներկայացել է Փոխարքայի դիւանատան կառավարիչ Պետերսօնին. Պետերսօնը յայտնել է, որ կառավարութիւնը ինքնին շահագրգռուած է այդ նոր երկաթուղագծով և լիազօրի միջնորդութիւնը կարագացնէ անշուշտ գիծը կառուցանելու հարցի վճիռը։

✦ Թիֆլիսի վարսավիրները դիմել են քաղաքային վարչութեան, խնդրելով միջնորդել դումայի առաջ, երբ սա կը քննէ արհեստանոցների ծառայողների նորմալ հանգիստը որոշող պարտադիր կանոնները, որ ուշադրութեան առնվի նրանց ցանկութիւնը, այսինքն իրանց արհեստանոցները բանան առաւօտ. ժամը 7-ին և փակեն երեկ. ժամը 8-ին, իսկ շաբաթ օրերը աւելի ուշ։ Բացի դրանից, վարսավիրները խնդրում են թոյլատրել բանալ իրանց արհեստանոցները մի քանի ժամով նաև կիրակի օրերը։

✦ Ի նկատի առնելով որ քաղաքում հանգստութիւն է տիրում և միւս կողմից ծախքերը կրճատելու նպատակով, քաղաքային վարչութիւնը որոշել է լուսնեակ գիշերները և երեկոները փողոցային լապտերները չը վառել։

✦ Թիֆլիսի փողոցները և հրապարակները լուսաւորելու խնդրի մասին քաղաքի և Թիֆլիսի էլեքտրաքարշի անօնիմ ընկերութեան բանակցութիւնները վերջնականապէս դադարեցին։ Քաղաքային ինքնավարութիւնը բանակցութեան մէջ է մտնում ուրիշ ֆիրմաների հետ։

✦ Այս տարվանից Մօսկվայում կը սկսի հրատարակվել գրական-գեղարուեստական պատկերազարդ մի ժողովածու «Մակոյկ» անունով։ Ժողովածուն լոյս կը տեսնի տարեկան երկու անգամ, իւրաքանչիւր հատորը 250—300 մեծադիր էջից բաղկացած։ Հանդէսի առաջին գիրքը հրապարակ կիջնէ այս տարվայ մարտին, իսկ երկրորդը՝ հոկտեմբերին։ «Մակոյկն» ունենալու է և մանկավարժական բաժին։

✦ Ինչպէս մենք հաղորդել էինք, պրոֆ. Պատօնը համաձայնել էր Թիֆլիս գալ Մուխրանեան կամուրջի կառուցման առիթով բանակցութիւններ սկսելու Զատկի տօներին։ Այժմ մեզ տեղեկացնում են, որ նա Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեանը պայման է դրել. նա համաձայն է գալ, եթէ վարչութիւնը, բացի 1-ին կարգի տոմսակից, իբրև վարձատրութիւն կը տայ 400 րուբլի։

✦ Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը. «Կիրակի, փետրվարի 10-ին, Արտիստական ընկ. դահլիճում կը կայանայ պարահանդէս և համերգ Թիֆլիսի հայուհեաց որբախնամ ընկերութեան օգտին։ Ընկերութիւնը յուսով է, որ հայ հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ կը նպաստէ ընկերութեան նիւթական դրութեան բարելաւմանը, մանաւանդ որ ներկայումս ընկերութիւնը խնամում է 17 երկսեռ որբեր, մինչդեռ ընկերութեան միջոցները վերին աստիճանի սուղ են։ Պարահանդէսը և համերգը խոստանում են լինել շատ հետաքրքրական»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Յունվարի 22-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Սալդատսկի բազարում մի անյայտ երիտասարդ բերութով վիրաւորել է Իօսիֆ Օքրօմճեդլօվին։ Յանցաւորը անյայտացել է։

✦ Սուդէբնի փողոցում բնակվող երդ. հաւատ. Ե. Տուրկեվիչի բնակարանից գողացել են 2 վերարկու և 1 մուշտակ, ընդամենը 250 ր. արժողութեամբ։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Յունվարի 22-ին Բագուի քաղաքապետ գեն.-մ. Ֆօլբաումին ներկայացան Բագուի օտարազգի պետութիւնների հիւպատոսները, դատախազները և այլ պաշտօնական անձինք, ինչպէս և տեղական լրագիրների խմբագիրները։ Երեք օր առաջ ներկայացան Բագուի քաղաքապետութեան պաշտօնեաները։

✦ Բագուի քաղաքապետը դիմել է Հ. Զ. Ա. Թաղիէվին մի գրութեամբ, որով տեղեկացնում է, որ Պետերբուրգում, առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութեան կից, Կովկասի Փոխարքայի համաձայնութեամբ, կազմված է մի յատուկ խորհրդակցութիւն՝ Կասպից ծովի նաւատէրերի և նաւաստիների փոխադարձ յարաբերութիւնները կանոնաւորելու համար, որով խորհրդակցութեան ժամանակելու հրաւիրվում են մինիստրութեան, Կովկասի Փոխարքայի, Կասպից ծովի աւելի շահագրգռված ձեռնարկութիւնների և ընկերութիւնների ներկայացուցիչները։ Նկատի առնելով այդ հանգամանքը, քաղաքապետը հարցնում է Թաղիէվին և Հաջիէվին, չեն ցանկանայ, արդեօք, նրանք ժամանակել յիշեալ խորհրդակցութեան, ժամանելով, որ խորհրդակցութեան առաջին նիստը նշանակված է յունվարի 28-ին։

✦ Յունվարի 21-ին, առաւօտեան, երրորդ քաղաքամասի դատաստանական քննիչի կամերայից գողացել են 9 ատրճանակ, մի քանի դաշոյններ, ոսկէ իրեղէններ և այլն։

✦ Բագուի ոստիկանապետի օգնական Միչինը նշանակվում է զէմստվային պահակապետ Երևանեան նահանգում։ Բալախանի-Սաբունչիի ոստիկանապետի օգնական Վլասկովը, ասում են, նոյնպէս պաշտօնով տեղափոխվելու է Ռուսաստանի ներքին նահանգները։

✦ «Трудъ» տպարանում ահա չորրորդ օրն է, որ բանուորները աշխատանքները դադարեցրել են։ Բանուորները պահանջում են ռոճիկները աւելացնել։

✦ Սաբունչում, յունվարի 21-ին, Նօբէլ եղբայրների VII նաւթահանքի բանուորները և վարպետները, թւով 200 հոգի, ֆիրմային ներկայացրին մի շարք տնտեսական բնաւորութիւն ունեցող պահանջներ, բայց մերժում ստանալով, գործադուլ արին։

✦ Սև-քաղաքի նաւթարդիւնաբերողների խորհրդի գրադարան-ընթերցարանում ոչ մի հայերէն լրագիր չէ ստացվում, չը նայած որ յաճախորդների կէսը հայ բանուորներն են։ («Бак. Эхо» և «Касп.»)

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Ամսիս 15-ին և 16-ին Հին-Նախիջևանի 1905 թ. մայիսի 12-ի հռչակաւոր կոտորածի դատն էր։ Նախիջևան էին եկել Երևանի նահանգական դատարանի անդամները։

Դատից 10—15 օր առաջ Թուրքերը զանազան ճանապարհներով դիմել էին հայերին՝ հարցը հաշտութեամբ վերջացնելու և դատի ենթարկվողների վերաբերմամբ նպաստաւոր վկայութիւն տալու։ Պէտք է ասել, որ հարցը չափազանց նուրբ և վիճելի լինելով, հայերը տատանվում էին և ոչ ոք չէր համարձակվում այդ խնդրում դրական կամ բացասական պատասխան տալ Թուրքերին։ Հէնց այդ միևնոյն գործի համար ամսիս 13-ին, կիրակի օրը, Երևանից Նախիջևան էր եկել փաստաբան պ. Լ. Մուշեղեանը։ Մուշեղեանը Նախիջևանի հասարակութիւնը հայոց դպրոցի դահլիճում հաւաքելով՝ խորհուրդ է տալիս, որ, ի նկատի ունենալով մի քանի քաղաքական ու հասարակական քնքոյշ հանգամանքներ, հնարաւորութեան չափ աշխատեն հայերը հարցը հաշտութեամբ վերջացնել և նպաստաւոր վկայութիւն տալ դատի ենթարկվող Թուրքերին։ Երկար տատանումներից յետոյ, ձայների մեծամասնութեամբ ժողովականները համաձայնեցին հարցը որքան հնարաւոր է խաղաղութեամբ վերջացնել։ Թէև հայերի համար անտանելի էին այդպիսի նպաստաւոր վկայութիւններ, բայց այդ խոշոր զոհողութիւնն էլ արին…

Դատի էին ենթարկված մինչև 24 հոգի (որից 7 հայեր էին)։ Դատարանը բոլոր դատապարտվածներին էլ արդար ճանաչեց։

Այսպիսի մի ծիծաղաշարժ ելք ունեցաւ Հ.-Նախիջևանի հսկայական պօգրօմի վերջաբանը… Լեռը երկունքի մէջ էր և մի լու (և ոչ մուկ) ծնեց… Այստեղ չեմ կարող չարձանագրել մի հանգամանք, որ բոլոր վկաների повѣстка-ների վրա. մեզ անյայտ պատճառներով, Հ.-Նախիջևանի կոտորածի քննութեան գործին по дѣлу Погосова բառերն էին նշանակված։ Երևի, եթէ հայերը խնդիրը խաղաղութեամբ չը վերջացնէին, այն ժամանակ 5 շահի էլ իրանք պարտ կը մնային…

Թուրքերի կողմից հաւատարմատար էր նշանակված Էյն-Ալի Սուլթանովը…

*

Այսօր Մարաղա-Հաջիվար գիւղի դատն էր։ Հ.-Նախիջևանի յայտնի Ջաֆար-Կուլիխանը մի նշանակալից ճառ է արտասանել, որով ուզեցել է Հ.-Նախիջևանի կոտորածների գլխաւոր մեղսակցութիւնը Երևանի փոխ-նահանգապետ Տարանօվսկու և Հ.-Նախիջևանի նախկին գաւառապետ Ենկէլի վրա ծանրացնել։ Դատը շարունակվում է։ Ջահուկի դատը նշանակված է ամսիս 22-ին։ Ինչպէս յայտնի է, Ջահուկի կոտորածը իր սոսկալի և վանդալական նախճիրներով անզուգական է եղել հայ-թուրքական ընդհարումների երկարութեան մէջ։ Ինչ ասել կուզի, որ Թուրքերը ձեռք ու ոտք են ընկել Ջահուկի դէպքն էլ խաղաղութեամբ վերջացնելու։ Այդ բանի համար պ. Մուշեղեանը ուղևորվեց և Ջահուկ։

Իր ժամանակին կը հաղորդեմ և Ջահուկի քննութեան հետևանքի մասին։

Ահրիմանեան

Հ.-Նախիջևան, 20 յունվարի

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ստաւրօպօլ, 17 յունվարի

Տեղիս քաղաքային 6-դասեան դպրոցի ուսուցիչ պ. Ջալալ Տէր-Գրիգորեանցը (Սալլիմեան), որը մօտ 4 և կէս տարի ապրում էր այստեղ՝ իբր՝ սքսուրական, օ-րերս Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի կարգադրութեամբ թողնում է պաշտօնը՝ տեղափոխվելով Ախալքալաքի դպրոցը վերատեսուչի (инспекторъ) պաշտօնով։

Ամսիս 16-ին մի խումբ համակրողներ այդ առիթով հրաժեշտի ճաշ տուին, որտեղ գովելով պ. Տէր-Գրիգորեանցի հոգու ազնուութիւնը, գրչով համեստ ծառայութիւնը և իր հասարակական գործունէութիւնը, ցաւում էին, որ նրա բացակայութիւնը զգալի կը լինի այնպիսի մի տեղի համար, ինչպիսին Ստաւրօպօլն է, որը կարիք ունի այդպիսի ազնիւ, համարձակ, ճշմարտախօս, գործունեայ և անվախ գործիչների։

Թէև այս կարճ ժամանակում նա չէ ցոյց տուել առանձին աչքի ընկնող գործեր, բայց և այնպէս իբրև հոգաբարձու տեղիս ծխական դպրոցի և իբրև հայ հասարակութեան անդամ՝ մասամբ կատարել է իր պարտականութիւնը։

Թարգման հանդիսանալով մի խումբ համակրողների զգացմունքների՝ սրանով հրապարակով յայտնում ենք մեր շնորհակալութիւնը իր ծառայութիւնների համար և ցանկանում աջողութիւն իր ապագայ գործունէութեան մէջ։

Ս. Դոլգեանց

—

Ջուլֆա, 20 յունվարի

«Եղբ. Վ. և Յ. Մութաֆեան» տեղիս առևտրական տան պաշտօնեաները Ի. Միրկին, Յովակիմ Տէր-Վարդանեան, Բէգլար Կարապետեան և Լևոն Տէր-Սիմօնեան իրանց տիրոջ՝ Վահրամ Մութաֆեանի յիշատակը յարգելու համար, պսակի փոխարէն, ընդ սմին ուղարկում են յարգելի խմբագրութեանդ 20 ր., խնդրելով յատկացնել Թիւրքահայ սովեալների օգտին։

Համազասպ Սաֆրազեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԻՏԱԼԻԱՅԻՑ

Վենետիկ, 29/16 յունվարի

Ռուսահայ Երգիչներ Վենեtկոյ մէջ

Կը փութամ ուրախութեամբ աւետել ձեզ այն մեծ յաջողութիւնը, զոր շահեցան քաղաքիս բեմին վրա Թիֆլիսցի Մակարեան ամուսինք։ Նոքա սոյն թատերական եղանակիս մէջ Վենետկոյ բեմին ճշմարիտ զարդն են։ Կերգեն քաղաքիս նշանաւորագոյն թատերաց՝ Ֆենիչէի և Ռոսսինիի մէջ։ Ով կը ճանաչէ Վենետկոյ երաժշտական նուրբ ճաշակը, բծախնդիր և աններող հոգին, կիմանայ թէ շատ դիւրին գործ չէ այստեղ յաջողութիւն ձեռք բերել։ Հետևաբար այսպիսի դժուարահաճ քաղաքի մը կողմէ շռայլուած այն համակրական ցոյցերը, որոնցմով շրջապատուած են Մակարեան ամուսինք, և մասնաւորապէս տիկինը, մեր աչքին կը դնեն ճշմարիտ և անվիճելի արժանիք մը։ Արդէն Ֆենիչէի անունը կը բաւէ արուեստագէտի մը համբաւին ապահովելու համար։ Եւ որպէսզի իմ խօսքերն ազգասիրութեան թելադրութիւն չթուին, յառաջ պիտի բերեմ իտալական լրագրաց կարծիքներն իսկ։

Մակարեանք Վենետկէ յառաջ երգեցին Վերոնայի մէջ։ Այդ առթիւ «Հաւատացեալ Վերոնա» լրագիրը ներբողեց տիկին Մակարեանն ընդարձակօրէն. և յիշելով Ռիգոլետտոյի ներկայացումն ի պատիւ անոր, ի մէջ այլոց, կըսէր. «Տիկին Մակարեան իր գեղգեղելու ճարտարութեամբ և իր անձին հանճարեղ բացատրութեամբ, կարծես, ուզեց Վերոնայի մէջ թողուլ ամենէն կենդանի յիշատակը՝ իտալական բեմերու վրայ իր առաջին ներկայացման։ Նա իր քնարերգական անսովոր ձիրքին ճշմարտապէս արժանի վայրկեաններ ունեցաւ։ Ռիգոլետտոյի երկրորդ պարին մէջ շռայլեց այնպիսի թանկագին քաղցրաձայնութիւն մը, այնպիսի հանճարեղ ելևէջութիւն մը, այնքան վճիտ և հնչական ասացուած մը, ամենամաքուր մետաղէ շինուած ճշմարիտ սոպրանոյի մը դրոշմով և բազմակերպ ճոխութեամբ մանկումներու, բիւրեղեայ յորդ բարձրացումներով, որ դեռ չաւարտած՝ յառաջ բերին ծափահարութեանց դարհուրելի պայթում մը, որ վեց կամ եօթն անգամ կրկնուեցաւ»։ Ժողովրդեան պահանջին վրայ կը ստիպուէր ոչ միայն ծրագրին ինչ-ինչ կտորները կրկնել, այլ նոր կտորներ ալ յաւելուլ։ Եւ ի նշան հասարակաց համակրութեան՝ կը ստանայ «գեղուն մը ծաղկանց և արուեստական իրաց»։ Ու քաղաքին թատերական քննադատները միաձայնութեամբ վճռեցին զայն «ամենաբարձր բեմերու արժանի արուեստագիտուհի մը»։

Վենետկոյ մէջ Մակարեան ամուսինք առաջին անգամ ներկայացան Սիվիլիայի սափրիչին մէջ։ Այս առթիւ «Վենետկոյ լրագիրը» գրեց. «Տիկին Մակարեան սքանչելի ու թեթև սոպրանօ մ՚է։ Ձայնը, ոչ զօրեղ, այլ գեղեցիկ, դիւրաշարժ, վճիտ, աշխուժութիւն մը չինք, ճշգրիտ, լեցուն։ Շնորհալի կերպարանքը, հանճարեղ գործողութիւնը, յաջողապէս միացած դիմագծութեան դիւրաթեքութեան հետ, տիկին Մակարեանի մէջ կամբողջացնեն արուեստագիտուհին մը ապահով ապագայով…։ Ժողովուրդը լաւագոյն ընդունելութիւնն բրաւ անոր»։

Նոյն լրագիրը կը ներբողէր նաև պարոն Մակարեանը հետևեալ բառերով. «Դոն Բասիլիօ, շքեղ կերպարանքով, գեղեցիկ ձայնով և իմաստուն գործողութեամբ, եղաւ բասսոն Գրիգոր Մակարեան»։ «Օտարականաց լրագիրն» աւելի մանրամասնօրէն նկարագրեց զինք. «Պարտականութիւն մ՚է յիշել պարոն Մակարեանը, որ զուարթութեան մասին մէջ մեծ տաղանդով և հզօր ձայնով մը դուրս ցայտեցուց Դոն Բասիլիօյի չարամիտ համակրելութեան բոլոր նրբութիւնները, «Թնդանօթի հարուածի մը պէս» խօսքին մէջ դարձնելով հանրութիւնը ձայնի սքանչելի արձակմամբ մը, որոյ անսովոր ելևէջութիւնն արժանի է մասնաւոր գովեստի»։

Այդ թատերգութենէ վերջ տիկին Մակարեան սկսաւ երգել Մարգարիտի ուղղորդները, ինչ որ ցարդ կը կրկնուի։ Այս առթիւ «Վենետկոյ լրագիրը» խորհրդածեց. Ռոսսինի թատրոնին «արուեստագիտաց մէջ առաջին պատիւը կը պատկանի տիկին Մակարեանի, որ ամենայարգի լեհլա մը հանդիսացաւ. ընտրեալ և ամենաճարտար երգչուհւոյ մը ձիրքերը, զորս նկատած ենք արդէն իր մէջ, կրնան կատարելապէս գնահատուիլ այս կտորին մէջ»։ Տեսարանին սկիզբէն մինչև վերջ ամենուն ուշադրութեան և յաճախակի ծափերու առարկայ եղաւ նա»։ Իսկ «Ադրիական» լրագիրը հետևեալ համակրական տողերը նուիրեց տիկնոջ. «Տիկին Եւգինէ Մակարեան ազնիւ լեհլա մը եղաւ։ Այս երգչուհին արդարև թանկագին յատկութիւն մը ունի, երգելու գիտութիւնը, որ իրեն իրաւունք կուտայ արուեստագէտի անունը կրելու։ Տիկին Մակարեան այնքան ընտիր է երգի մէջ, իր դպրոցն այնչափ նուրբ, որ նա կունկնդրուի յարաճուն հաճութեամբ և յարաճուն յուզմամբ։ Կեցցէ»։

Ինչպէս սոյն դատաստաններէն կը տեսնենք, մեր հայ ամոլին և յատկապէս տիկնոջ մասին եղած սքանչացումն ընդհանուր է։ Տիկինն այստեղ օրուան արուեստագիտուհին է և արդէն շահած սրտերու տիրապետութիւնը և իր յաղթանակն ապահոված։ Իր ձայնին քաղցր հնչականութիւնը՝ վենետկեցւոց զանգակ կոչել տուաւ զինք։ Եւ այդ զանգակին արձագանգը կը հըրճուեցնէ վենետկաբնակ հայերու սրտերը։ Մակարեան ամուսինք պահ մը պիտի թափուին Եւրոպայի մէջ և յետոյ վերադառնան հայրենիք փառօք պսակուած։

Վենետկեցի մը

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

Բագու, Աշխատակցին. — Ուղարկեցէնք ծրարը։

Եյսկ, Մ. քահանայ Սուքիասեանցին.— Ձեր հանգանակած 120 րուբլին ժամանակին ստացված է։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Մշակի» ներկայ համարի հետ ուղարկում ենք մեր բոլոր բաժանորդներին (բացի արտասահմանեան բաժանորդներից) «Հասկեր» մանկական պատկերազարդ ամսագրի յայտարարութիւնը։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և ներդային։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕՒՆԵՎԱ—$9^1/_2$—2 ժ. ատամի հիւ.
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Ց. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.
Վճարը 50 կ.։ Զրաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց
Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33։
(ա. օ.) 100—95

ԲԺԻՇԿ
Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց, առանձնապէս ստամոքսի եւ աղիքների հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւն ամեն օր | 12—1 ժ. առաւօտեան, 5—7 ժ. երեկոյեան
Միքայէլեան փողոց տ. Ճավճավաձէի № 36.
(ա.օ.) 100—95

Տղամարդկանց զգեստների մեր յատուկ կտորները, իրանց լաւ յատկութեան համար, ռուսական և արտասահմանեան ցուցահանդէսներում արժանացան մեդալների։ Նրանց գերազանցութիւնը կայանում է հետևեալ յատկութիւնների մէջ. շատ դիմացկուն, գործնական, ճաշակով և գեղեցիկ։ Պատուէրատուներին իւրաքանչիւր արշինը ուղարկվում է գործարանային գնով.

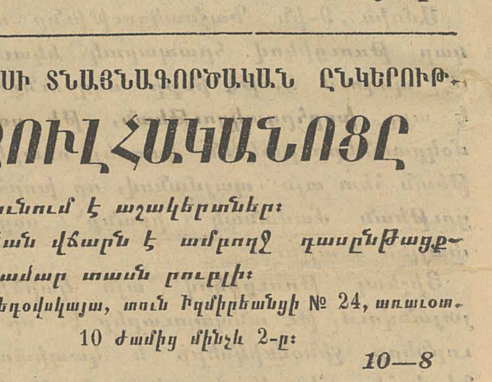

4 ր. 50 կ., լաւ տեսակը՝ 5 ր. 25 կ., 6 ր. 25 կ., 10 ր., 14-ով գործարանը ուղարկում է վերադիր վճարով $4^1/_2$ արշ. կտոր տղամարդու ամբողջ կոստիւմացուի համար.— անգլիական շէվիոտ կամ ֆրանսիական գունաւոր տրիկօ, սև, մուգ կապոյտ, շագանակի, մուգ սև, ձիթենու գոյների, քառակուսի շրջանակներով կամ առանց սրա։ 3 կամ աւելի հատ պահանջողները կըստանան բոլորովին ձրի ստառը։
ՉԻ ԱՌՆՈՑ ՌԻՍԿԻ
Իմ այս առաջարկութիւնը ռեկլամ չէ, և որպէսզի ապացուցանեմ, պարտաւորվում եմ անպայման յետ ընդունել որևէ պատճառով դուր չեկած կտորը և վերադարձնել փողերը ամբողջովին։ Պահանջները խնդրում եմ հասցէագրել՝ Въ главную контору фабрики шерстяныхъ издѣлій Зигмунтъ Розенталъ г. Лодзь.
9—4

ԹԻՖԼԻՍԻ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹ.
ՁՈՒԼՀԱԿԱՆՈՑԸ
Ընդունում է աշակերտներ։
Ուսման վճարն է ամբողջ դասընթացքների համար տասն րուբլի։
Գրիբօեդօվսկայա, տուն Իզմիրեանցի № 24, առաւօտ. 10 ժամից մինչև 2-ը։
10—8

Երևանի նահանգի բժշկական վարչութիւնը հրաւիրում է
ՄԻ ԲԺԻՇԿ
ստանձնելու Նախիջևանի գաւառի երկրորդ մասի գիւղական բժշկի պաշտօնը Զանանաբ (Ցղնա) գիւղում, Վերին-Ագուլիսի մօտ։ Գիւղական բժշկի պարտականութիւններն են. կառավարել հիւանդանոցը վեց մահճակալով, ամբուլատորիայով (երբեմն հիւանդների համար) և ֆելդշերական պունկտով։ Ռոճիկը տարեկան 1610 րուբլի, բացի ճանապարհածախսից, որ վճարվելու է առանձին։
(23, 26) 2—2

ՄԻ հայ ընտանիքում տրվում է մի սենեակ ճաշով կամ առանց ճաշի, չափաւոր պայմաններով։ Հասցէն՝ Վելիամինօվսկայա № 24.
5—5

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ
միջնակարգ դպրոցներ աւարտած, կամ ցենզ ունեցող
ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ
Տրվում է բնակարան, ծառայ. ռոճիկ՝ ամիսը 35 րուբլուց մինչև 40 րուբլի։
Խնդիրները ուղղել Բ. Հ. Կ. Մ. Կրպակեան Մասեհերիանց, Բագու, гостинница „Грандъ Отель“, на Парапетѣ.
6—5

Յովհ. Յակոբեանի
ՍՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԻ
համար գրվել ցանկացողների ընդունելութիւնը շարունակվում է։ Ծրագիրը և պլանը տրվում է դասընթացքներում երեկոյեան ժամը 4—7։ Գանօվսկայա փող. № 7։
(չ. ու. կ.) 3—3

ՄԻ ԱՂՔԱՏ ԸՆՏԱՆԻՔ խնդրում է բարեբար մարդկանց՝ օգնել։ Հասցէն՝ Петхаинская ул., Поклонный пер., և уч., д. Хачатурова, № 10.
3—3

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мугдусіакоповъ съ С-ми. Большая Ванкская т. д. Семинаріи № 3